

Kérelem

az igen tisztelt közönséghez!

Segédeink kéreménye, hogy üzleteinket korábban zárjuk, elhatároz-ták a helybeli kereskedők, hogy üzleteiket **I. év június hó 10-ikötöl** kezdődleg, kivéve a vasár- és ünnepnapok előtti estéket, minden nap **este 8 órakor** zárják.

Ebből köfolyolat a helybeli kereskedők azzal a tiszteletteljes kérés-sel fordulnak a n. é. közönséghöz, hogy bevisárlásait a fontemlített naptól kezdve az esti 8 órától előre elött mérítőtassék cszközölni.

Körömbányá, 1907. évi június 1-én.

Kiváló tüzettel

a Körömbányai kereskedők.

Ansuchen

an das sehr geehrte Publikum!

Zufolge der Bitte unserer Gehilfen — um Gewährung einer früheren Sperrstunde der Geschäfte — haben die hiesigen Kaufleute beschlossen, von **10. Juni d. J.** angefangen, ihre Geschäfte mit Ausnahme der Tage von Sonn- u. Feiertagen, täglich um **8 Uhr abends** zu schließen.

Aus diesem Grunde gestatten sich die hiesigen Kaufleute an das verehrte Publikum die höfliche Bitte zu richten, ihre Einkäufe vom bezeichneten Tage angefangen noch vor 8 Uhr abends gefälligst zu besorgen.

Körömbányá, am 1. Juni 1907.

Hochachtungsvoll

die Körömbányaeer Kaufleute.

Prosba

ku velactenemu obecenstvu!

Z príležitosti prosby našich pomocníkov aby sklepi večer v čase zatvorené boli — tunajší obchodníci uzavreli že počne od 10-ho Júna b. r. ich sklepi výjme dni pred nedelen a sviatkom kedyž den o **8-maj hodine večer zamknú**.

Následkom toho ozvaren dorvolaj si tunajší obchodníci vela četné obecenstvo aktívne prosí aby od vás označeného dňa svoje potrebné kúpi este pred osmou hodinou večer zoopatrí si nesťaňovali.

Kremnici, dňa 1-ho Júna 1907.

S uplnou úctou

kremnický obchodníci.

Nyres Paxner J. et Birou H., Kremnicia.

XXX --- Prosba kremnických obchodníkov k obyvateľom mesta z 1. júna 1907 [NBS - Muzeum mincí a medailí v Kremnici, tlačiarensky produkt kremnickej firmy J. Paxner a H. Birou; v roku 1910 sa v Kremnici hlasila 1/3 obyvateľov k maďarskej, 1/3 nemčej a 1/3 slovenskej národnosti, typická pre mesto bola v tomto období teda trivojaznosť, dôkazom toho je aj publikovaná prosba].

kremnický rumaj

historicko-spoločenský časopis
Die geschichtlich-gesellschaftliche Zeitschrift

ročník III. číslo 1
január 2004

rumaj

malý nezbedný krikfűr, ktorý tuží vedieť o minulosti viac a viac kleiner ausgelassener, unbequemer Krakeeler, der sich für die Geschichte interessiert

Historická továrenská budova firmy SCHRACK vo Viedni - Flötzersteig

Kremnická a elektrickým stĺpmi a lampa v verejnom osvetleni, začiatok 20. storočia

SCHRACK ENERGietechnik s. r. o.

záruka kvality a spoľahlivosti, partner pre všetkých zákazníkov pôsobiacich v oblasti elektrotehniky nízkeho napäťia

firma **SCHRACK ENERGietechnik** dodáva takmer všetky súčiastky potrebné pre rozprázdnenie nízkeho napätia: rovivode, a rovivodidlá sú racionálne, flexibilné a výhodné, presné spony a spony na závity, vysokovýkonové trakcie až do 10000 N, a budovateľov rozvodátkov pri načívstve a realizácii rozsiahlych projektov, odľahá na kladie na načívstvo, a maximálnu ochranu osôb a zariadení, na najmodernejšiu úroveň prístrojovej technológie prestreduvcom výkumu, vývoja a viedelávania pracovníkov, na dokonalú kontroľu, servis a poriadanie

zastúpenia firmy **SCHRACK ENERGietechnik** vo svete:
Belgičko, Bulharsko, Česko, Francúzsko, Grécko, Veľká Británia, Hongkong, Taliansko, Srbsko a Černá Hora, Chorvátsko, Ľívia, Lichtenštajnsko, Lotyšsko, Macedónsko, Rakúska, Španielsko, Poľsko, Rumunsko, Švédsko, Svetijská, Singapur, Slovensko, Slovinská, Sýria, Taiwan, Česká republika, Maďarsko, Spojené arabské emiráty

koniec 19. storočia - rastúci rozvoj využívania elektrickej energie, ktorou zasiahol i Rakúsko - Uhorskú monarchiu, popri príemysle sa elektrina uplatnila aj v spoločenskom živote, týkalo sa to napriek verejnemu elektrickému osvetleniu, ktoré bolo v tomto období zavedené tiež v panovníckom sídlisku mesta Viedne, prve taketo osvetlenie v Uhorsku malu zásluhu Bohuslava Križka **Kremnica** (1887 - 1889)

1914 - zakladateľ firmy SCHRACK ENERGietechnik Dr. Eduard Schrack upozornil na seba významom optického stereometrického systému na preistorové meranie, v roku 1918 vynial patent na rázku pre priminganie a mechanického elektroniku, v 50. rokoch 20. storočia vzniklo v továrnach SCHRACK vo Viedni - Flötzersteig pravdepodobne prvý istič a cikľku konštrukciu na svete, o niečo neskôr prvý európsky prídurový chránič

Kedy presne uplynulo 675 rokov od vydania mestských výsad pre Kremnicu?

Mestské výsady boli Kremnicu udelené kráľom Karolom Robertom z Anjou v roku 1328. Nielen pre historikon je však

Šlovo k láskavému čitateľovi!

lat.: Praefatio ad lectorum benevolum, nem.: Vorrede an den geneigten Leser, maď.: Előszón a kedves olvasó részére!

- Predstavujeme Vám jubilejnú piatu číslo historicko-spoločenského časopisu dejín mesta Kremnice a jeho okolia **Kremnický rumyl**. Vydaním časopisu je občianske združenie SOS Kremnica, ktorého hľavnym cieľom je propagácia dejín Kremnice prostredníctvom publikácií a výstavané činnosti a ochrana pamätníkov. O záchranných aktivity informuje na jeseň roka 2003 sa dočíte na stranach 15 a 16, v záverečnej časti sú prípravy v spopreke s kremnickými výrobami aj záujem o výrobu a upevnenie pamätníkov. Popri ďalších reštoračných akciách (Mgr. Barbara Glicková, Mgr. Luboš Kürthy, Bc. Otto Strofek, Ing. Mgr. Jozef Rynák, Mgr. Daniel Kiňárik) prispies pôsobenie čísla odkazom a zahŕňačmi (historik Martin Žlaiček z Freiburga, PhDr. Radostav Rágay zo Štátneho archívu v Bratislavě, Mgr. Lucia Krchňáčová z Štátneho a historického a archeologického záboru Štátnej správy na Slovensku a NRS). Miestni mestci a maliari v Kremnici, Redakcia a angličtina preložila Blaška Urbilková, do francúzštiny Mgr. Radostav Pejsek, do talianskej Barbora Glicková, do nemčiny Agáta Leščáková a Daniel Kiňárik, redakčnu spolupracovala Mgr. Magdaléna Kamblášová. Fotografie vystavané členovia zdrožili a Filip Lášek z Vŕbovok, pohľadnice poskytlo kremnické mäzenstvo (MUDr. Antonína Rybáčku). Výrobky zo života v Kremnici sú výrobky, ktoré sú výrobky ľudové alebo skôr ľudové pripravie na časom nebezpečenstvo deleniam kremnického organizacie, kontakty na nich nájdete v týchto všetkých stranech obálik. Poď číso **Kremnického rumyla** je prepojenok zdejšiuem SOS Kremnica k 675. uročitu užívania mestských výsad pre Kremnicu.

Daniel Kiňárik, predseda združenia

Obsah

- Kedy presne uplynulo 675 rokov od vydania mestských výsad pre Kremnicu? (D. Kiňárik), s. 1 - 2
- Zaujímavé prívilegium pre kremnického orgánarčského majstra Izáka Rogalmára (R. Rágay), s. 2 - 3
- Jazykovo ostrov a chránená národnostná rezervácia? Sudetenecemicki národnopisci v oblasti Kremnice v medzivojnovom období (M. Žlaiček), s. 3 - 5
- Z dvoch súčasných stredoeurópskych apolií (L. Kolčáková), s. 5 - 7
- O zavŕšení výdavania príručky kultúrami v Kremnici a ostatných streedomácných slobodných mestach (L. Kürthy), s. 7 - 8
- Denní doktora Heleneitesa (B. Glicková), s. 8 - 9
- Kremnicka na stránkach tlače (O. Strofek), s. 10 - 11
- Posledný dom so slámenou strechou v Bartošovej Lehôrke (D. Kiňárik), s. 11 - 13
- Kedy už končíme v Kremnici na hradinách aj posledný kamenný mór lacnomu napodobneniu (aby bol na veľky pokoj)? (L. Kürthy), s. 14 - 15
- Záchranné aktivity občianskeho združenia SOS Kremnica na jeseň 2003 (L. Kürthy), s. 15 - 16
- Prípad Agapy Malickášovej, katechetu františkánskeho rádu v Kremnici (J. Rynák), s. 16 - 17
- Zočin a trest v Kremnici v 17. storočí (D. Kiňárik), s. 17 - 20

mal 29. februára prestupný deň. To však preto, že odchýka od tropického roku narastá každých 133 a 1/3 roka na 1 deň, za 400 rokov teda na 3 dňi, ktoré treba mala v kalendári vynechať. Z praktického hľadiska je celkom pravdepodobné, že jednotlivé výročia vydania mestských prívilejí pre Kremnicu sa ostávali

počas všetkých privýkrov na výročia súčasnejho kalendára. Potom došlo k samotnému zlistineniu, teda napísaniu listiny. To tiež nebola z časového hľadiska jednoducho záležitosť. Na začiatku zostavil notár podľa svojich konceptívnych ponámkov je text, následne ho načiato prepísať pišiar. Listina potom prekonvalovala predstavení kraľovskej kanclárskej, prípadne sám panovník. Ak bolo však v portáku, vydal sa príkaz na

J. Rotha z trinity 18. storočia, te je vyobrazenie kremnického hradu v súčasnom (vpravo dole), na ktorom sú hodiny zimného času

zviedaváto si však vypočítajme, v ľadu na uvedenej kalendárovaného 675 rokov od vydania výsadi mali Kremničané rok 1328 jedno sločivo obdobie dňa (31. decembra) a rok 1329 jednu ľadu kalendára. Ten sa od tropického minút a 14 sekund. Znamena to, že v roku 1582 ročné medzi hradom. Spoluoblasť merania času užívalo na tieto účely sa zaobrábili chronológia. Z hľadiska jej v 254. výročie vydelenia výsada pre 582, ale už o 46 a ½ hodiny skôr, resne sa to naštad nováčik, potežlo mu boli kremnické listiny vydávané asiestej večer, prípadne by výročie vydelenia mestských výsadi vymysleli vždy v súčasnosti zásahu výročia listiny mal niekoľko fáz, zaobrábali ďalšia ponovenie veda iprv do príemenu aktu, teda m si udeľení výsadi (je možné, že sest s Kremnicou prvý kremnický dokumentuje výjednosť, že kraj mysemyslel radu hradom a preláskov, zlistinenie, teda napísanie listiny.

Daniel Kiňárik, predseda združenia

zlistinenie, teda napísanie listiny. To tiež nebola z časového hľadiska jednoducho záležitosť. Na začiatku zostavil notár podľa svojich konceptívnych ponámkov je text, následne ho načiato prepísať pišiar. Listina potom prekonvalovala predstavení kraľovskej kanclárskej, prípadne sám panovník. Ak bolo však v portáku, vydal sa príkaz na

Historická továreň
vo Viedni

Kremnica s elektrickou
verejnou osvetleniu

Zvolenská dolina v Kremnici, tzv. Lovecký roh (Jägerhorn, Vadászkürt)

SCHRACK
záruka kvality

firma **SCHRACK ENERGietechnik**
súčasťou potriebneho pre rodové
rody Schrack je významnou súčasťou
zmladenie súverenej programu p
a budovateľov rozvíjajúcich pri ná
projektov, dôraz sa klade na bez
ochranu osôb a záradenie na najh
technológiu prostredníctvom vysk
pracovníkov, na dokumenta kontrol

zastúpenia firmy **SCHRACK ENER**
Belgicko, Bulharsko, Česká republika,
Británia, Hongkong, Talianosko, Slo
Čorvátsko, Lívia, Lichtenštejnsko,
Rakúsko, Filíppiny, Poľsko, Rumun
Singapur, Srbsko, Slovinsko, Srí
Maďarsko, Spojené arabské emirat

- Wann genau ist 675 Jahre seit der Ausgabe der Stadtpfleigungen für Kremnitz vergangen? (D. Kramčík), s. 1 - 2
- Interesting privilege for Kremnica master organmaker Izák Röglmayer (I. Röglmayer), s. 2 - 3
- Sprachmisch und nationales Schutzgebiet? Sudetendeutsche Volkskundler im Kremnitzer Gebiet in der Zwischenkriegszeit (M. Zálešák), s. 3 - 5
- Aperçu de l'histoire de l'association de tir de Kremnica (J. Koláříkovič), s. 5 - 7
- Die Einführung der Post in Kremnitz und anderen mittelslowakischen Bergstädten (B. Gockowski), s. 7 - 8
- Kremnica nelle pagine della stampa (O. Štroffel), s. 9 - 11
- Lenes haus mit dem Strohdach in Bariscova Lehôtka (D. Kramčík), s. 11 - 13
- Quando sarà finalmente sostituito l'ultimo muro di pietra con la finzione più economica? (L. Körthig), s. 14 - 15
- Interventi SOS nell'autunno del 2003 (L. Körthig), s. 15 - 16
- Ein Fall des Katerketen des Kremnitzer Franziskanerorden Agap Malickák (J. Rynek), s. 16 - 17
- Verbrechen und Strafe in Kremnitz im 17. Jahrhundert (D. Kramčík), s. 17 - 20

16 42 obec, riaditeľ, 422 16 43, 422 16 46 - sekretariát,
422 16 43 - sekretariát, tel./fax: 043/923 05 86, 422
24 42, e-mail: schracking@schracke.sk, Vajnorška 137,
831 04 Bratislava - regionálne predajné centrum, tel.:
02/44 81 61 82, e-mail: schracking@schracke.sk;
Budovateľská 50, 080 01 Prešov - obchodno-technická
kancelária, tel./fax: 051/773 92 77, e-mail:
schracking@schracke.sk; **Trenčín**, Štefaníkova 19,
tel./fax: 032/741 46 90, e-mail: schracking@schracke.sk.

Kedy presne uplynulo 675 rokov od vydania mestských výsad pre Kremnicu?

Mestské výsady boli Kremnicu udelené kráľom Karolom Robertom z Anjou v roku 1328. Nielen pre historikov je však dôležitý aj presný deň, v ktorom sa tak stalo. Príamo v kremnickej prvejlegálnej listine sa uvádzá, že sa tak udalo 15. dňa pred decembrovými kalendarmi (quintodecimo kalendarium dominicum). Zostavujúca sa významnosť a dĺžka dňa je významná, keďže bol vtedy podľa starého rímskeho kalendára, kde boli kalendári privít podľa jednotlivých mesiacov. Ak chceme získať presný deň vydania listiny, musíme od 1. decembra odísť - vrátane neho - 15. dňa. Kráľ je nejde o ľahkú matematickú operáciu, faktko zistíme, že hľadaný deň je 17. november. Minučodom bolo to vo štvrtku. V roku 2003 sme si priopomnuli 675. výročie existencie Kremnice ako mesta. Z astronomického hľadiska však tento výročie nepripadá na spomínaný 17. november, pretože tadiaľ v minulosti používali v rámcí kalendármi dlhší rok ako je skutočná dĺžka astronomického roka. V dôsledku toho došlo v 16. storočí do dvoch novembrov.

Za obetia okolo Slnka po elipticovom dráhe zvanej ekliptika. Jej dĺžka je 939 833 000 km a Zem sa po nej poohybuje stredinoč rýchlosťou 29, 8 km · s⁻¹. Doba jedného obehu okolo Slnka sa nazýva rok. Z astronomického hľadiska existuje viacero druhov rokov, ktoré sa od seba líšia svojou dĺžkou. Ide o pomere zložite teoretických otázky, usporiadanie sa teda iba s konstatovaním, že poznanie trvá, sidérsky, anomalisticky a tropicky rok. Nepremenlivou hodinou má ako jedný z nich sidérsky rok - je to doba návratu Slnka počas jeho zdanlivého pochodu po oblohe a tejto hvezdovej lebkovej sústavy, ktorú nazývame sidérskej lebkou. Tento rok je sidérsky sidérsky rok. Je to deň, za ktoré sa Slnko vráti k tomu istému bodu ekliptike. Tento rok je vhodnejší na meranie času na Zemi, pretože sa drží v intervalech sústavy Zem - Slnko, a tým zároveň v súbej až do jarnej a jesennej rovinodopravnosti. Nevhodný je, ekliptika sa poohybuje, čím dochádza k pozvánkovému skracovaniu tohto roka. Jeho dĺžka je 365,2422 dňa, teda 365 dní, 5 hodín, 48 minút a 40 sekund.

Reforma kalendára, ktorú uskutočnil v roku 46 pred n. l. Gaius Julius Caesar, počítala s tým, že rok má 365 a teda dňa. Problem s svedomím zložkom sa riešil tak, že rok sa sebou mesto po 365 dňa, ale po 366 dňa. Spôsob, ktorým sa to riešilo, bol vytvorený v dôsledku nájdenia dňa. Niekto však už teho najlepšieho je nejaznie, že tento kalendár nemôže spoľahlivo fungovať, pretože skutočný astronomický rok je krátko ako júlijský o niekoľko minút. Na prvý poohlásť sa zdá, že ide o neupravenú ekliptiku, tia však po každých 128 rokoch nastáva až dľa deň. Do 16. storočia vznikol tento rozdiel na 10 dní. Známeno to je napríklad tam, kde roky novembrovodom v tomto období nastávala 21. marca, ale už 11. marca. Disproporcija sa podarila vyniesť reformou pápeža Gregora XIII. v roku 1582, kedy sa z kalendára vypustilo 10 dní - po 4 októbre uvedeného roku nasledoval hned 15. október. Stredolovnýs mestá však prijal nový kalendár, pričom v nich 21. prevzalo evanjeliu, teda niekedy 15. novembra. Preneša sa to nedá vysvetliť, pretože v knižnej denisii bolo už všetko v listinách uhrané. Ak by sa to užiadal po jednotlivých večer, prispalo by výzore tento deň 16. novembra. S touto možnosťou však nebedenie počítať. Okrem toho proces vymisť listiny mal niekoľko fakt. Toto problematická sa začínať až dália pomocný veda Astronómia - Diplomácia. Najprv došlo k pravčeniu aktu, teda v nájom priprave a kokonaní o udeľení výsad (je možné, že sa ich začaliť za stranu hosti z Kremnice prekrý vremenným riečitom Ján). V listine tito fakta dokumentuje vyjadrenie, že kráľ udelihostom práva na jednomiestnosti radu horčov a prelostov. Potom došlo k samenzneniu zisteniu, teda napísaniu listiny. To tiež nebola z časového hľadiska významná, pretože v záciatku zoznamu sú uvedené všetkých konzapejčníkum povinníkum je text, následne ho náslovo prepísal prisť. Listina potom prekonštrôvali predstaviteľ krajovskej kancelarie, prípadne sám panovník. Ak bolo vylekn v postladi, vydal sa príkaz na

Medaila na piateľstvo od J. Rotha z treťin 18. storočia, kore je averz, na reverze je vyobrazené kremnické námestie aj s farským kostolom (vravo dole), na vrchu mal vežu, na ktorú sú hodiny (zo zberiek kremnického muzea)

kalendár 17. novembra. Zo zvestiaru si však vypočítajme, v ktorý deň rok 2003 - vzhľadom na uvedené kalendárové hodiny - je výplňou výsad. Spôsobom, ktorým sa výsada odohrávala - výplňou výsad - je známe. Kráľ Pavol Karol Robert tak unhol v roku 1328, teda v čase keď ešte platil júlijský kalendár. Ten sa od tropického roka odchýľoval len o 11 minút a 14 sekund. Známeno to, že do perijázie grégorianické reformy v roku 1582 nesiel medzi nimi náročok ecia na 46 až 50 hodiny. Spôsobom merania času a merania, ktorým sa výsada používalo na tento účel sa začerstva ponad vede historická chronológia. Z hľadiska jej astronomického odnútu nastalo 254. výročie uvedenia výsad pre Kremnicu na 17. novembra 1582, ale už o 46 až 50 hodiny výsad pre Kremnicu na 17. novembra 1582. Preneša sa to nedá vysvetliť, pretože v knižnej denisii bolo už všetko v listinách uhrané. Ak by sa to užiadal po jednotlivých večer, prispalo by výzore tento deň 16. novembra. S touto možnosťou však nebedenie počítať. Okrem toho proces vymisť listiny mal niekoľko fakt. Toto problematická sa začínať až dália pomocný veda Astronómia - Diplomácia. Najprv došlo k pravčeniu aktu, teda v nájom priprave a kokonaní o udeľení výsad (je možné, že sa ich začaliť za stranu hosti z Kremnice prekrý vremenným riečitom Ján). V listine tito fakta dokumentuje vyjadrenie, že kráľ udelihostom práva na jednomiestnosti radu horčov a prelostov. Potom došlo k samenzneniu zisteniu, teda napísaniu listiny. To tiež nebola z časového hľadiska významná, pretože v záciatku zoznamu sú uvedené všetkých konzapejčníkum povinníkum je text, následne ho náslovo prepísal prisť. Listina potom prekonštrôvali predstaviteľ krajovskej kancelarie, prípadne sám panovník. Ak bolo vylekn v postladi, vydal sa príkaz na

jej spečenie, na vynubenie taxu za jej využovanie a na jej odovzdanie príslušnej stránke. V stredoveku kráľovská kancelária nemala na rozdiel od novoveku stanovené nejaké úradné hodiny. Pracovala podľa potreby, dokonca spravidla paroniky na jeho cestách. Stírka presnú hodinu vydania listiny už dnes nezistíme.

K uvedenému rozdielu treba priblížiť príslušné čísla hodiny, pretože v Uhorsku bola gregoriánska reforma prijatá až v roku 1587. aby sa reforma naplnila, vystúpilo si v tomto roku z kalendára desať dní, o čož predchádzal tento kalendár od čias Gaia Julia Caesaru skutočnosť astronomického plynutia času. My sa však zaobrábime iba otázkou, koľko celých tropických rokov uplynulo od roka 1587 do dnešna. Počítame, že v rokoch 1587 - 1600 bolo vysadených 10 dní, čiže by počet ich dosiahlo v katalógmi 15. novembra prieponou? Od roku 1587 až do dnešných dňov seda predpajú - hľadíšcú ugyanásia celých rokov - výslednia uvedenia vysiad Kremlíci na 25. novembra. Možno je isté ale do podrobnejších detailov. Po 3600 rokoch narastie tento rozdiel na jeden deň, ktorý bude potrebné v záberu vyplývať. Dnes číní odchýlka cca 166 minút, teda 2 hodiny a 46 minút. Kedy bude vysadenie celých rokov takéto prejdzie smerom k zminenej dátine? Ako toto počítať vo všeobecnejších termínoch ako praktický zimník? Okrem toho počítať vo všeobecnejších termínoch ako praktický zimník? Okrem toho počítať vo všeobecnejších termínoch ako praktický zimník? Okrem toho počítať vo všeobecnejších termínoch ako praktický zimník? Okrem toho počítať vo všeobecnejších termínoch ako praktický zimník?

Zaujímavé privilegium pre kremnického organárskeho majstra Izák Roiglmayera

Organárski majstri, medzi ktorých patril aj Kremničan Izák Roiglmayer, boli už vo svojej dobe povolaní za uzaványch mestských remeselníkov. Išli pôsobiť v meste Kremnica, kde boli orgány známe a využívané už v stredoveku - najstaršia zmienka o organistovi je z roku 1466. Nadzíval na prácu svojich ľahčších predchodcov, kremnických organárskych majstrov z prvej polovice 17. storočia - Martina Štúbitza a Michaela Gleickera.

Na rozdiel od viaciny ostatných remesiel sa jednotliví organárski majstri nedružili v osobitných cechoch, ale pôsobili samostatne. Známa práca o slovenských historických organoch (Gergely-Werner) nespecifikuje životné obdobie správy o pripomienkach organizácie organárstva, ktorou pravidelnou formou sa vzhľadom na druhu remesla (jednotliví vadušníci majstri) možno podľa ďalšo aj reálne predstaviť. V zábernejšej literatúre sú zmŕcie údaje o zmluvách a (erbových) pečiatkach a osobitných privilegiach pre jednotlivých organárov. Známy u doby na výstavu jednotlivých organov s majstrami boli bežne aj v Uhorsku.

Náš literatúring je však veľmi skĺpný na zmienky o samotných privilegiach pre jednotlivých organárskych majstrov, ktoré boli známe v okolitých krajinách. Pomerne vziaľanou paralelou k privilegiu pre Izákha Roiglmayera možno byť povetrenie stavaf organy v dieletove vyznámeho ostrôženskym archidištprom pre majstra Mikuláša Sedana? (de Zelený, od roku 1498 bratislavského oltrínika (alarianta). Miestu dosiaľ poslúžiť zhŕňavať sa meno Bratislavky, kde mal pravdepodobne pribudnúť).

Jeden osobitný privilegium tohto druhu objebral od panovníka Leopolda I. dňa 21. júla 1668 aj kremnický organársky majster Izák Roiglmayer. Privilegium je cenné tým, že dovoľuje aspoň náznamovo rekonštruovať spôsob práce organára v tomto období. O živote Izáka Roiglmayera poznáme zatiaľ len veľmi málo bližších údajov. Literatúra pozná rok

7600 bude jeho dĺžka postupne zase marasťa, zemská os sa takisto miere požiaby až, keďže pre človeka sú dôležité celé dni, majú astronómické čísla približne homofóny charakter. V kalendáriach sa odchýlkly čísla tiež tak, že sa po istých časových īsiekoch, kedy dosiahol nejakú čefú hodnotu, sa dali pridávať alebo vypĺňať. V prípade grégoriánskого kalendára to znamená, že najpremierší býva - ako to bolo ukázané výššie - po každých 400 rokoch. Takéto uvažovanie však nie je pre praktický život dôležité. Taktiež na záver: 675 tropických rokov od vydania kremnického privilegiálnej listiny uplynulo prese 25. novembra 2003, že však pochopteľne, že sa vynoto ostalovalo 17. novembra.

Daniel Kianička

Wann genau ist 675 Jahre seit der Ausgabe der Stadtpriviligen für Kremnitz vergangen?

Die Stadtpriviligen hat der König Karl Robert von Anjou den Kremnitz am 17. November erlassen. In dieser Zeit hat der sogenannte Julianischer Kalender gezeigt. Das lange seines Jahres war länger als astronomisches Jahr. Seit dem Jahr 1528 bis 1587, wenn war in Ungarn die sogenannte gregorianische Reform des Kalenders eingetragen, hat der Zeitraum um 675 Tage betragen. Im Rahmen der Reform des Papstes Georg XIII. wurde aus dem Julianischen Jahr Tag entfernt. Also, genau 675 astronomisches Jahre seit der Ausgabe der Stadtpriviligen haben am 25. November 2003 vergangen (17. November - 2 Tage, und + 10 Tage).

Obraz z 20. rokov 18. storočia - Sv. Cecilia s organom, od 15. storočia bola učievaná účko patrónska hudby (zo zbierok kremnického múzea)

jeho úmrtia (†1692) a prispieva mu s otázkou najstaršiu časť jediného z organov františkánskeho konventu v Prusku. Stavba organu je datovaná Izákoviom listom gvidiáriu konventu v roku 1676. Vzhľadom na to, že publikovaný súpis organov v kremnickom mestskom archíve v období odvtedy už privitzerovo nevedie, predpokladáme, že bol členom, niektoľko počas toho (stáčiach) kremnických metropolitov.

Z privilegia sa možno dozvedieť, že Izák bol už pred rokom 1668 kremnickým mestom - "civis crenicensis" a obyvateľom mesta. V Leopoldovom privilegii, ktoré sa zachovalo prepísané v tzv. kremnických kniahach uložených v Maďarskom krajinskom archíve v Budapešti, je Izák Roiglmayer uvedený s priznávkou v Čačianskom období tvare Regimill. Osobitný udeľenosť privilegia nesúrodil v jeho forme, ide o pomerne staré dokumenty (vysadenie vydávané v rukopise) a sú významné historickou hodnotou. V období druhej polovice 17. storočia však bol v Uhorsku predovšetkým vydávané pre jednotlivých remeselníkov este veľmi zriedkavo.

Správcom Leopoldovom privilegiovom dovoľovalo Izákovi Roiglmayerovi spolu s jeho pomocníkmi slobodne vykonávať remeslo kdekoľvek v rámci Uhorska - "ubique libere exercire possit". V privilegii je označené organistovo ako jeho umenie "Ars sua". Podstaty, že je sponzorom obdobia bolo umenie chápame podstatne užis ako dies. Mnóstvo zamestnaní dnes povádzajú za vysoko specializované umenie remesla kedyž chápali ako "obývacie" bežné činnosti.

Ako dôvod udelenia privilegia sa okrem hocijostí administratívneho panovníkovi spomínajú viaceré. Žiaľ, blízke nepecifickované základy zásluhy (verne slávly) prekazívané panovníkovi na rôznych miestach. I keď sa tiež poslala listinu možnokrát dajú interpretovať ako čistu formu, v tomto prípade možno podľa násre realizovať predpoklad, že Izák už v predtým realizoval nejaké organistické dieľa (aj v rámci panovníkovi). Obsahom privilegia sa zdô hýb preas paus na možnosti vykonávať remeslo slobodne a bezpečne kdekoľvek aj s jeho pomocníkmi. V listine sa presne uvádzá, že môže vykonávať svoje remeslo kdekoľvek v kostoloch slobodných

Sprachinsel und nationales Schutzgebiet?
Sudetendeutsche Volkskundler im Kremnitzer Gebiet in der Zwischenkriegszeit

Jazykový ostrov a chránená národnostná rezervácia?
Sudetendeutsche Volksmalerici v oblasti Kremnice v medzivojnovom období

Bis zum Jahr 1945 lebten in Kremnica, vor allem aber in den umliegenden Dörfern wie Kunekov (Kunecová), Lóžky (Horneschau), Kopernica (Deutschká), Bardej (Blaußdorf) oder Kremnické Bara (Johannesberg) einige tausend Bürger deutscher Nationalität. Ihre Vorfahren waren seit dem Mittelalter als Siedler in die Region gekommen und waren dort vor allem im Bergbau tätig. Infolge des allmählichen Niedergangs des Bergbaus lebten viele von ihnen zu Beginn des zwanzigsten Jahrhunderts von einer bescheidenen Landwirtschaft oder von Saisonarbeit, vor allem in Ungarn. Bis zum Ersten Weltkrieg bestanden kaum Kontakt zu Deutschland oder anderen Deutschen Besiedlungsgebieten in Österreich. Die Allianz der Menschen in Kremnica wurde durch die Zugehörigkeit zum Königreich Böhmen bestimmt. Das Zusammensein von Slowaken, Deutschen und Magyaren verließ meist friedlich und unspektakulär.

Nach dem Ersten Weltkrieg setzte in dieser Hinsicht ein Wandel ein. Die Slowaken war seitdem Teil des tschechoslowakischen Staates. Nur wurden die deutschen Bewohner in der Slowakei von den Deutschen in den böhmischen Ländern regelrecht neu „entdeckt“. Das Verhältnis zwischen Tschechen und Deutschen in Böhmen und zwischen Slowaken und Deutschen in der Mittelslowakei war in dieser

kráľovských miestach a privilegiovaných mestách, v kláštorech, ale aj na iných miestach v rámci Uhorska. Über das stavia organy - „organa“ - „salvia Balio“.

Záda ňa, že Izák Roiglmayer mal vytvorený posmerne stabilného sponzora, ktorého spoľa s ním posúval za rizikami a s nejajom si miestne pracovné sily. Privilegium uvádza, že mu slúžili ako pomocníci a pre zvýšenie pohodlia jeho práce. Ilia o pomocníkov, ktorí boli privilegiom vykonávali stolárske práce pri výrobe organovej skrine (koripúza). Predpokladáme, že tým sa čistič dotknuté jednotlivej činnosti v mestách, kde mohol slobodne s pomocníkmi pôsobiť. Vzhľadom na to, že všetkých ľudí v mestách mohol slobodne pôsobiť, aby pomohol organizácii orgánov, ktorého sponzorom bol Izák Roiglmayer. V období druhej polovice 17. storočia však bol v Uhorsku predovšetkým vydávané pre jednotlivých remeselníkov este veľmi zriedkavo.

Uvedený kráľovský privilej, v záberu na vysr zasah, nie je významným treba spracovať s blízvom dňozáru na dorazilo mälo zámy material a kremnického mestského archívu. Stačíme si sú skôr poukázať na ojedinej dokument, ktorý je spojený s jednou z mest znamykh kapitol z kolindových dejín slobodného kremnického a banského mest Kremnice v období druhej polovice 17. storočia.

Radoslav Rača

Interesting privilege for Kremnican master organmaker Izák Roiglmayer

The organmakers had already been producing in Kremnica in the Middle Ages.

On the 21 July 1668 was an individual privilege issued by the emperor Leopold I for one Kremnica burgess and master organmaker Izák Roiglmayer (died 1691). This paper is very valuable because issuing of any documents for craftsmen even in the 2nd half of the 17th century was very rare.

The privilege enabled Izák Roiglmayer together with his apprentices to be performing this craft, qualified as art, at around their country.

Do roku 1945 žili v Kremnici, predovšetkým vlast v okolitých dedinách, ako Kanekov (Kunecová), Lóžky (Horneschau), Kopernica (Deutschká), Bardej (Blaußdorf) alebo Kremnické Bara (Johannesberg) niekoľko tisíc obyvateľov nemeckej národnosti. Ich predkvia prilis v rámci kolonizácie do tohto regiónu, už v stredoveku a venujali sa predovšetkým banské činnosti. V dôsledku postupného úpadku banskíc zhlá mnohí z nich sa začali v 20. storočí zo svojich nepatričných rolnických hospodáriarstiev a zo susedských robôt, na ktoré chodili najmä do Českej republiky. Do prevej výzvy, ktorá naznačovala nového kontaktu medzi národomi a Nemeckou alebo iným nemeckým obyvateľstvom na susednej strane Európy. Kadobný život ľudí v Kremnici bol určovaný príslušníkmi z Uherčíkova kremnického kráľovstva. Spolužitie Slovákov, Nemcov a Maďarov malo najmä prialejškú a nespekulačnú charakter.

Po prevej svetovej vojne však došlo k obrati. Slovensko sa stalo súčasťou československého štátu. Obyvateľov nemeckej národnosti na Slovensku boli vydelené pravidelne „novozborovaní“ Nemcami z Českých krajín. Vŕťaly medzi Čechmi a Nemcami v Čechách a medzi Slovákov a Nemcami na srodom Slovensku boli pritom celkom rôzne. Zatiaľ čo medzi Čechmi a Nemcami už od - nedávno ukončeného - 19.

Zeit freilich sehr unterschiedlich. Während es zwischen Tschechen und Deutschen seit dem ausgehenden 19. Jahrhundert zu nationalen Spannungen gekommen war, die sich auch in der Tschchoslowakei fortsetzen konnten, konnte von solchen Spannungen in der Slowakei kaum gesprochen werden. Seit den zwanziger Jahren kamen verstärkt Deutsche aus den böhmischen Ländern in die Mittelslowakei. Sie wollten dort die Bewohner deutscher Nationalität für ihre Sache gewinnen und dafür sorgen, dass diese sich ihres „Deutschstums“ bewusst werden. Wanderlehrer aus Böhmen kamen so beispielsweise in die Dörfer bei Kremnica, um den dort lebenden deutschen Lieder oder Literatur nahe zu bringen. Lange Zeit hatten sie dabei nur begrenzten Erfolg. Franz Heger, ein deutschböhmischer Wanderlehrer, schreibt im Jahr 1939: „Es wird infolgedessen nicht sein, das ganze Gehirn im Spätherbst oder Winter einmal ganz gerechtfertigt auf sudetendeutsche Art und Weise zu bereisen und zu bearbeiten.“

Besonderes Interesse fanden die Deutschen der Mittelslowakei bei einer Generation junger Volkskundler, die an der Deutschen Universität in Prag studiert hatten. Wissenschaftler wie Josef Hanika oder Otto Schmid beschäftigten sich mit diesen Themen, um dort Brauchtum, Lebensgewohnheiten und Geschichten von den dort lebenden Deutschen zu erforschen. Von Hanika soll auch der Begriff „Hauerland“ stammen, mit dem seit den dreißiger Jahren die Gebiete mit deutscher Bevölkerung in der Mittelslowakei aufgrund der Endungen vieler Ortsnamen auf „-hau“ bezeichnet wurden. Warum diese Region so hegeht war, erläuterte Bruno Schier noch 1961: „Mit ihrer bewahrteten oder schon halb versunkenen Sprachinsel glitt die Slowakei damals auf weite Strecken hin einem großen Freilichtmuseum; durch diesen Reliktscharakter wurde sie einer ganzen Generation junger Forscher aus Prag und Wien zur hohen Schule der Volkskunde.“

Kunešov so starými hanáckymi domami a jeho obyvateľmi – Kuneschau mit alten Berghäusern und Bewohnern (fotografia publikovaná v Bornemissovom díle o Kremnici, Novej Bani a ich okolí v roku 1933)

4

stovia dochadlo k národnostnému napätiu, ktoré sa premieslo až do Česko-Slovinska, o podobnom napäti na Slovensku moheme hovoriť ľahko. Od dvadsiatych rokov prichádzali poslanci Nemci z Českých krajín na stretnutie Slovensko. Chceli tam získať pre svoju vec obyvatelstvo nemeckej národnosti a postrať sa o to, aby si zatiaľ uvedomoval svoje „nemectvo“. Učítelia – päťnásť z Čech tak priliš až do obce pri Kremnici, aby tam žijúcim Nemcom priblížili písane a literatúru. Dlhो však mali iba male úspechy. Franz Heger, jeden z týchto nemeckých učiteľov, napsal v roku 1929 späť o svojej ceste do obce: Kremnica – kritizoval v nej predovšetkým fašajstvo a neprávne významy, správnické tamkyňu, tamkyňu Nemcov. Příslušník kremnického úradu, ktorého potredila ešte rada celé územie v sekúri jeho alebo v zime opäť precestoval a previedlať v prospech sudetendeckej veci (auf sudetendeutsche Art und Weise bearbeiten).

Osoberné zájmu sa tešili Nemci na strednom Slovensku u generácie mladých národnopiscov, ktorí vyuštávali nemeckú univerzitu v Prahe. Vedať alespoň Hanika alebo Bruno Schier cesovali v medziročnom období s nadšením do tejto regióny, aby skúmali zvyky, obývajúce a dejiny tam žijúcich Nemcov. Od Haniku pocházala aj pojem „Hanáci“, ktorým sa od tridsiatych rokov označovali ľudia, s nimiž sa občas stretali na územíach Slovenska, a to podľa konvenčnej množskej misien „han“. Preto bol tento región tak ľahký, vysvetliť ešte v roku 1961 Bruno Schier: Svoju ochraňovačou a naspäť už potopenujúcu ostrovou nívou podobalo sa vtedy Slovensko jednemu veľkému skzanejnu; vďaka svojmu relikvenijnemu charakterom bolo pre celú jednu generáciu bádatelov z Prahy a Viedne vysokou školu národnopisu.“

Sudetendeutsche národnopisci však pracovali s jednou problematickou dominenkou. Prevídali medzi nimi pojmu „jazykový ostrov“ (Sprachinsel). Za ním sa skrývala pravda, podľa ktorej čili Nemci na strednom Slovensku sú stáročia takmer ako na ostrove neprónaví spoločnosť, ekonomiku a kultúru ich okolia a zachovávali si zvyky, ktoré

si sudetendeutsche Volkskandler arbeiteten dabei mit einer problematischen Annahme. Der Begriff der „Sprachinsel“ war vorher verschwunden. Dahinter stand die Vorstellung, wannach Deutschen in der Mitteleuropäer seit Jahrhunderten gleichsam eine eigene Kultur mit eigener geschäftlichen, ökonomischen und kulturellen Umfeld gelehrt hätten und Lebensgewohnheiten beibehalten hätten, die ihre Vorfahren im Mittelalter als Siedler mitgebracht hätten. Der gegenseitige kulturelle und sprachliche Austausch zwischen Slowaken und Deutschen sowie ihr Zusammenleben im Alltag konnten die sudetendeutsche Volkskundler auf diese Weise nicht zur Kenntnis nehmen. Aufgrund ihrer Erfahrung aus Böhmen wußten sie es offensichtlich auch nicht. Speziell Josef Hanika erforschte die Region um Kremnica und veröffentlichte dazu Bücher wie „Hanáci und Schlesier“ (Kremnitz 1927) oder „Ostmitteldeutsch-bairische Volkstümlichmachung im weitskarpatischen Bergbaugebiet“ (Münster 1933), in denen er fast ausschließlich auf die Deutschen und ihre Bräuche zu sprechen kam. Von Kontakten zu ihren Nachbarn, den Slowaken, erwähnte er fast nichts.

Mit ihren nationalen Ansichten brachten die sudetendeutschen Wissenschaftler ein falsches Bild vom Leben in den Dörfern bei Kremnica. „Umlauf – ein Bild, das später im nationalsozialistischen Deutschland allzu gerne aufgegriffen wurde. Nun betonte man die angebliche Überlegenheit des westlichen und auch Jahrtausende lang in „former Urzeit“ gegen andere Einflüsse geschützt haben. Wenn diesem nationalen Gesichtspunkt kam ein zweiter Aspekt hinzu. Im Jahr 1933 näherte sich Josef Hanika über die deutschen Dörfer in der Mittelslowakei folgendermaßen: „Wie man Erscheinungen im Tier- und Pflanzenreich oder wertvolle Baudenkmäler unter öffentlichen Schutz stellen, so sollte auch solche Sprachinseln als Schatzgut erkannt werden und gegen Staats wegen gegen Entnationalisierung, nicht bloß gegen künstliche, sondern auch gegen die natürliche, geschützt werden.“ Hanika faszinierte in einer industriell geprägten Zeit offensichtlich die vermeintliche Ruhe und die angebliche ethnisch-deutsche Besiedelung Dörfer bei Kremnica. Das Leben in diesen Dörfern lobte er und viele seiner Kollegen als wertvoll. Auch auf diese Weise entstand ein verzerrtes Bild vom Leben in der Mittelslowakei. Heute gilt es das Leben der Deutschen und ihre Kultur in den Dörfern im Gebiet der Kremnitzer Berge nicht mehr. Der große Teil von ihnen wurde nach dem Zweiten Weltkrieg ausgesiedelt und gelangte nach Deutschland oder Österreich. In der Fachgeschichte wurde in Deutschland bereits seit den sechziger Jahren gefragt, ob deutsche Wissenschaftler für dieses Geschehen indirekt mitverantwortlich waren, da sie die ethnische Veränderung in den Dörfern unterstützen. Diese Frage lässt sich nicht leicht beantworten. Problematisch ist jedenfalls, dass die geschilderten Ansichten mit zum heutigen Tag in Büchern und Broschüren dargestellt werden und damit das Bild von vergangenen slowakisch-deutschen Zusammenleben in der Mittelslowakei verzerrt wird.

Martin Zückert, Freiburg (Deutschland)

Z dejín kremnického streleckého spolku

Kremnický strelecký spolok má svoje kořeny vo vojenské organizaci mesta. Prvá zmienka o nej je z roku 1428, kedy kráľovna Barbora naradila Kremničanom, aby so obrojili obrannými a dělostřeleckými zbranami a boli tak pripraveni čeliť útokom hústov. Postavil ďalší pešiak a jazda. Okrem strelných zbraní, ktorých rozmar nastal v XV. storočí sa v bojoch používali i meči, kopije, luku a strážky. Prvé zmesky o pešiakoch, ktorí sa vystavili v roku 1474 a 1505. Prvý strelecký spolok sa po prvýkrát vystavil typy piestiek – predkyv, terčovnice, zadorky (5 z nich sa v roku 1454 doslovo do kremnického mizera a sú vystavené spolu s ukázkou niekoľkých streleckých terív z 19. storočia v

si sem ich predovšetkým už v stredoveku. Vojenského charakteru a jazykovo-významu medzi Slovákov a Nemcami, akži ich vzdialosťmi spôsobuje nemči z uverlebovým dôvodom sudetendeutsche Volkskundler, ktorí sú vzdialosťmi z Čech to zojméni mi nechceli. Kríž okolo Kremnice skôrmi speciálne Josefa Hanika a sverujú o tejto problematickej knihe „Hančevičského a Kremnického Sprachinsel“ (Strohovský zvyk kremnického jazykovo-otvoru) (Reichenberg 1927) alebo „Ostmitteldeutsch-bairische Volkskundmachung im weitskarpatischen Bergbaugebiet“ (Východostredoeurópsko-havarské miestanie národných charakterov v západoprášanskej bankej oblasti) (Münster 1933), v ktorých hovorí takmer výlučne o Nemcoch a ich jazykoch. O kontaktoch s ich susedmi, Slovákom, sa faktomer zmiňuje.

V dôsledku svojho národnostného poľaha vytvorení tak sudetendeutsche viedci všeobecne klamný obraz o živote v obciach pri Kremnici – obraz, ktorý si neškôr v súčasnosti očotovia osvojili nacionálno-sociálnisticí Nemecko. Domáca pravda Nemcov sa vždy zrážala s tým, že sa po súčasnej dochádzke ochrániť v cestom prostredí pre vonkajšiu vplyvom. Okrem tohto národnostného poľaha prispiel k tomu ďalší aspekt. V roku 1933 sa Josef Hanika nasledovne vyjadril o nemeckých obciach na strednom Slovensku: „...nemči sú v súčasnosti zároveň rovnako ako v minulosti, ktorá je už významne staršia, pamiat, mal by sa vyláčiť za chlúpanie rezonančne a jazykovo otvoru, a ochraňovať pred odsadzováním, a to nieslo už myšlienky ale aj súčasťou Hanika bol fascinovaný v dobe formovania priemyslu zdánlivou zaostalošťou nemeckých dedín pri Kremnici, poslavine prečínskym Nemcami. Často chudobou utvárali život v rôznych dedinách chvíľ s dálšimi svojimi kolegami ako hodnoty. Aj týmto spôsobom vznikol skreslený obraz o živote na strednom Slovensku.“

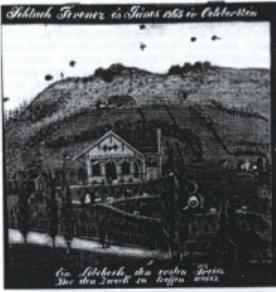
Dnes v obciach v oblasti Kremnických vrchov sa prenasenie nemeckého života a kultúry. Veľká časť Nemecka bola drahou sveta, využívala spôsob života. Nemecko a Rakúsko. V obciach súčasnej dejepisnosti v Nemecku sa už od lesistých dedín objavuje otvora. Či sú nemeckí vedeči neprímo spôsobovali základ pre tieto odslúži, preto spôsobovali vlastné nacionálno-sociálnisticí predstavy. Na titó otvore nie je ľahké odpovedať. Problématické rozhodne je, že tu spomínané názory sa dodnes vyskytujú v knižniciach a brožúrkach a tým skresľujú obraz o mimuľo slovensko - nemeckom spočiatku na strednom Slovensku.

Martin Zückert, Freiburg (Nemecko)
(preklad zo slovenčiny Daniel Klamka)

exponujete Severní veže na Mestskom hrade). Na obráne mesta sa okrem mestianskych vojenských oddielov podieľali aj viaceri cisárski a habsburskí jednotky. Koncom 17. a začiatkom 18. storočia vznikli v Uhorčíku stále spoločná armada a dobro k zneniu vojenskej taktyky (presnešte bojov mimô mest). V roku 1711 po uzavretí mieru definitívne skončila vojna. Počas jej vývoja vznikli aj protihabsburské stavovské povstania. Prvý sieňky na rok 1677, kedy bola dočasne vystavšia významné ohromné účinky a

Spolok zohľadal dôležitosť dluhu v súvislosti s barmou pavitomosťou a mestečko podliehal dozoru mestských vŕchností a na jeho čele stál strelecký major. Postupne sa však od popredia začal dostávať jeho spoločenský, či reprezentatívny charakter. Stal sa obojživelným, záhy, ale aj športových aktivítach mečiarom.

V stredotímeckom streleckom spolku z roku 1848 sa mu prispisujú aj isté úlohy v spojenosti s otázkami bezpečnosti, dôležitosť bol podľa nich však spoločenský rozmer spolku. Ten využíval čímosť pod dozorom miestnych trádov. Na jeho čele boli nadstrelecký a podstrelecký major a podkladník. Nový člen spolku získal poplatok po prijatí do spolkových pokladniček poplatok 3 zlata. Každý člen bol povinný ráz za čas poskytujúcim pri streleckej pretekadoch deňček, ktorý sa využíval pre výrobu streleckej výbavu, ale aj pre výrobu cestného pre výletov, pripravu na patrnu prachu do mazararov a uherčík poplatok pre cieľného. Pri strebách sa malo sipeť čestne, že každý vystrel sa plnil stanovený poplatok. Na schodzach spolku viedlo jeho členovom okrem spomenutých funkčných aj streleckej zapisovateľa a cieľného s pomocníkom. Ti sa počas streleb polohovali pri tercioch, hliásili zásahy a vykonávali potrebné úpravy. Organizačné a funkčné sa strelecký spolok dotvorený na prelome 19. a 20. storočia.

Kremnická strelnica pod dnešným cintorínom na mal'vavom streleckom teríji Františka a Jána Schlichczevovcov z roku 1865 (kremnické múzeum)

Pri najstarších streleckých cvičeniaciach a spolkových strebách sa používali biele kruhové alebo stvoruholníkové terče s čiernym bodom uprostred a hlymi okolo neho nákreštenými sústredenými kružnicami. Ak neskôr sa začali používať terče s maľovanými žáronými výjavmi. V 19. storočí sa na streleckej súťaži používali terče s kruhovou bočou rotu pomerneho streľby a v strede presnosť záškuta. Rok obylejne otvárali spôsobom streľby, okrem nich sa konali riasnené cvičená, ale aj mimoriadne a slávnostné streľby. Napríklad v roku 1838 sa uskutočnilo 18 streľieb, 17. júla 1857 to boli mimoriadne streľby, ktoré zorganizoval „honesteg“ grif Jozef Veselý, keďto nebol členom spolku a tiež preteky vyhral. Ďalším organizátorom súťaže bolo samotné mesto. Strelecké spolky jednotlivých miest odzívali medzi sebou kontakty. Údaje z konca 18. a začiatku 19. storočia hovoria v Kremnici o existencii tzv. verejnej streľby, znakov vyzádzavu v strebách v tejto dobe bolo ziskanie vencu. Neskôr

sa súťažilo o dve výšazné trofeje. Ceny mohli byť rôzne. Napríklad 29. októbra 1838 bol prvou prémiu hodvábný plášt' do diaľa a druhou doberne vrecko na tabák.

Pravdepodobne najstaršia strelnica v Kremnici sa nachádzala na vršku zapadne od mesta (kostolík na spôsob kalvárie stál na kopci cevická streškov), zhora v roku 1848. Neskôr bola strelnica umiestnená v Bystrickej doline. Ďalšími stanovišťami kremnického streleckého spolku boli prepadisko Šturec pod kopcom Folyny, či strelnica južne od mesta pod Stôpkom (za cintorínom).

V zmenených politických podmienkach po vzniku Česko-Slovenska sa mnohí vydajujúci členovia streleckej spoločnosti napustili čerpánky neboli vedené od roku 1915. Počet streleckých tercierov sa vtedy zmenil na 12. 2. 1919, de jure na ríkade nariadenia televíského župana 202/1919. Strelnica v Kremnici bola znova otvorená v roku 1928, kedy tu vznikla pohôska streleckej sekcie Lovčekovo ochranného spolku pre Slovensko. Strelecké terce tvorila osobnosť kolekcia ameľkých trojrozmerných predmetov v zberárikach NBS. Mácu minci a medaili v Kremnici. Sú chápane ako výraz osobnosti zľudneného kalúzky mestinského prostredia.

Do miestna sa dostali zo zantakajúceho streleckého spolku v roku 1915. Do súčasnosti sa dozviedáme 138 členov pochádzajúcich z ľudskej obdobia 1857 – 1896 počas významnejšej doby, ktorú je napodobenou kolekciu na Slovensku. V kremnickej zberke sú zastúpené drevnené terce takmer stvorcové tvaru, jeden kruhový, tzv. zvádzací a niekoľko ďalšo s podzemnými rozmermi. Všetky sú vystavované z mäkkého dreva, na zadnej strane sprenvené svälikmi, na avere majú umiestnený obrázok.

Do polovice 19. storočia bol zväčšený význam maľovanej temporovej farbou na kriedový, výjdejne na papierový podklad. V druhej polovici 19. storočia pod vplymom tieleb na plochu terca lepené litografie alebo z nich vytvorené koláže. Miestni členovia významne prispeli k tomu, že výrobca jednoduchých streleckých tercierov svojími právami často spopruhli. Významná výroba tercov slúžila v objednávkach konkrétnych zámožnejšej osoby (Bešteger) alebo inžiniera, ktorá sponzorovala streľby v dany deň (významná na káldom terci písanym dátumom). Medzi bestsbergmi boli napr. mestiarostovia Kremnice A. Campione alebo J. Chabada, mestský kaplnkár E. Kulka, či majiteľ kamenevovej továre K. Resz.

Rozmanitosť jednotlivých použitých metód umožňuje vzhľadom na ich obsahovú dovoľnosť len ih ramcové tematické zatriedenie: život na vidieku (scény zo života, vidieka krajiná), romantičné krajináky (romantickej živote), žároné malície výjavky z hebrejského života (malície života), žároné malície výjavky (život - žato humorné situácie, lovňa zver v prírode), zobrazenia späť s Kremnicou (mestská strelnica, železnica, žároné výjavky), kronika konkrétnych udalostí, literárne inspirácie (orientálne výjavky - Ind., Arábi, historicke - rytersi, biblické - o Danielse, Milosrdný samaritán), kultúra biedermeieru (vkus, cílenie).

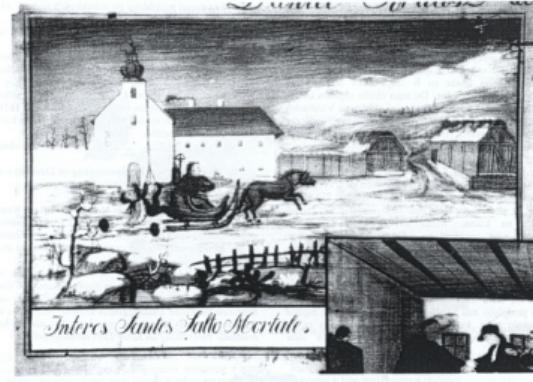
Janka Kollártiková

Apercu de l'histoire de l'association de tir de Kremnica

Les premiers statuts de l'association de tir de Kremnica remontent au 1677. L'association à la vocation militaire a donc d'abord été une association de tir pour les hommes de la ville et pour les hommes de la campagne. Au 19e siècle, elle a été transformée en une sorte de lieu de vie mondaine des citadins de kremnica.

Dès le 19e siècle on organisait plusieurs rencontres de tir par an. Les organisateurs ont peint la fabrication des cibles décorés des scènes de genre. Les meilleures se sont décernées différemment pris.

Le terrain de tir changeait de place au fil des années – la Calviáre, le valle de Zvolen, Starec ou derrière le cimetière.

Výzva zo streleckého terca Daniela Krausza z roku 1839, scéna „interessanté salto mortale“ v pozadi s kremnickým župníkom tvori jednu z časti témy Pozoruhodných rýchla jazda na sanach z Kremnice na Dolinu Ves 26. decembra 1835 (zo zberov kremnického múzea)

O zavádzaní očkovania proti kiahňam v Kremnici a ostatných stredoslovenských banských mestách

K najvýznamnejšiemu úspechu lekárskych vied patnia na prelome 18. a 19. storočia preventívna vakcinácia, ktorú cisterne boli imunizácia proti ochoreniam na kiahňe. Bol to obvyk alej chirurgická Edwarda Jennera (v roku 1796). Hoci sa už počas 18. storočia v Čechách kvôli vysokému počtu obetí kiahňa, ktorých bolo množstvo dôvera ak v lekárskych knehach ani medzi pacientmi, a preto sa nerozšírili. Rondel medzi vakcináciou a variolizáciou bol v očakávacej liale (mateli). Pri vakcinácii sa používali krahvské kiahňe a pri variolizácii fudskej kiahňe. Jennerova metóda sa stala čoskoro svetoznanou. Kiahňe, ktoré si dovedy vyzývali početne obete na fudskej živote, po zavedení očkovania sa vyskytalo zriedkavejšie a smrteľnej prípadov sládej vzdala.

Väčšia rialšina na využitie všeobecného očkovania proti kiahňam v stredoslovenských banských mestach mal kremnický banský fyzikus Jozef Veselý (Vesely/Wesely), kremnický kiahňa patril aj dálšim deňov preľahým obci.

Hoci očkovanie – vakcinácia proti kiahňom bala značne u nekero rokov, do života sa dosťavala veľmi ťažko. K zavedeniu očkovania proti kiahňom mali pomôcť aj nariadenie vydané Uhorským mestodržiteľstvom 13. marca 1804 a 12. júla 1808. Záda sa však, že tiež nariadenie malo značne tak medzi fudsom ako i lekármi. Zo tohto dôvodu požiadalo 28. apríla 1812 Jozef Veselý prostredníctvom nadriadeného úradu, Hlavného komorníkográfskeho úradu, aby ho kremnický lekársky kiahňa v súlade s nariadením a príslušnou vyhláškou využíval všetkých banských - kontinentálnych lekárskych očkovanie a poznámku, či ne bolaby vhodnejšia iná výrobcu mesta centu k dosiahnutiu ľapechu.

Dovšem komora sa združila výdať požiadované nariadenie, a preto v máji 1813 vydala výnos, ktorý kremnickým lekárskym očkovanie využíval všetkých banských - kontinentálnych lekárskych očkovanie a poznámku, či ne bolaby vhodnejšia iná výrobcu mesta centu k dosiahnutiu ľapechu.

V lete 1812 sa v kremnickom banskom obvode opäť vyskytla epidémia kiahňa. Z tohto dôvodu fyzikus Veselý v

augusta znova napísal list, v ktorom siimločil svoju predchádzajúcu žiadost o vydanie nariadenia príom zdržal, že je najvyšší čas k všeobecnému zavedeniu ockovania.

Výjadrenia banských lekárov prichádzali postupne do konca roka 1811. Tiež sa vyskytla žiadosť o vydanie nariadenia Hlavného komorskrogrófikum úradu zo dňa 18. mája 1812 bol poslané Dvorské komore do Viedne. Do tejto chvíle chýbalo už len výsudzenie baníckeho fyziku Sulaura na sídlom na Vändzáskej (dnes Štiavnické Bane). Vtedy sa jednotne priklonili k návrhu kremnického banského lekára Veselého a žiadali vydanie nariadenia pre banícky ťud, ktorý sa dobrovoľne odmietal začokovať.

Vo svojom stanovisku žiadal Hlavný komorskrogrófikum úrad, aby na vakcínaciu banského obyvateľstva využíval aj každý farár alebo iný predstaviteľ far. Po uplynutí každých 3 mesiacov, t. j. 4 x do roka mal farár usobiť súpis osôb zomretých na kiahne. Menní mŕtvych mal predstaviť z kazateľnice, a tak apeloval k všetkym príbuzným, ktorí sú v ockovaní záujdeni ich smrť až na farad požadovali, aby nezaznamenávali dieratú, nebolo uvedené tiplendismus na titulom. Taktiež robotník - otec senzačovoňa a následne kiahňat zmrzlinského dieratú, nemohol počítať s finančnou pomocou od eráns alebo z Bratiskej poškôdnej. Po vyhlásení takýchto predpisov mal každý banský lekár a riňajúcí zapísť do protokolu toho, kto odmietol ockovanie a stípsť postať Hlavnému komorskrogrófikumu úradu. Temto súpisu mali

zostaviť zo svojej pochôdzky po jednotlivých domoch a bytoch pri banských závodoch, či na komorských pamätevach. Úrad odporúčal väčšinu výkoná v prvom rade na detoch úradníkov.

Korespondencia medzi Hlavným komorskrogrófikum úradom a Dvorskou komorou týkajúca sa všeobecného ockovania baníckeho ľudu počíavaťa na nasledujúce roky. Niekonec nariadila Dvorská komora všeobecne ockovanie stredoslovenským banským mestám začiatkom roka 1816, teda ak po takom ſtrôhym ročok od návrhu kremnického banského fyziku Jozefa Veselého.

Lucia Krechnáková

Die Einführung der Pockenimpfung in Kremnitz und anderen mittelwestslawischen Bergstädte

Za den weitesten Erfolgen der Medizin hat um die Wende des 18. und 19. Jahrhunderts die Pockenimpfung gehabt. Die grössten Verdienster hat um die Einführung der Pockenimpfung in den mittelwestslawischen Bergstädte der Kremnitzer Bergart Josef Veselý.

Im April 1812 hat die Hoßhammer ersucht, dass sie die Verordnung über der allgemeinen Pockenimpfung über den Bergleute herausgegeben hat. Josef Veselý hat um die Mitarbeit auch den Stadtschreiber ersucht. Nach dem langen Diskussionen und Beratungen mit Ärzte hat die Hoßhammer erwählte Verordnung im Jahre 1816 herausgegeben.

Veduta Kremnice na remeselnickom výnimočnom liste zo začiatku 19. storočia
(Slovenské banské múzeum Banská Štiavnica, podľa fotogrfie F. Lašta)

Denník doktora Helleneinsta

Takzo sa odoláva príležitosti zalistovať si v časopise denníku, ktorý je naporúži. A najmä ak patrí osobe, ktorú poznáme už iba sprostredkovane, vďaka zanechaným pracovným zápisom, vďaka tradovanej povesti, pribehom rozpráviam v súvislosti s jej nevedljivým životom.

Takzo osobou je aj postava bývalého riaditeľa kremnického múzea Dr. Helleneinsta, ktorého život bol ponadriazaný s Kremnicou, od jeho narodenia až po moment klesa. A lidiom sú rukopisné tria, nájdenej v jeho poslostení. Helleneinst bol autorom mnohých publikácií, ktoré len dokladajú jeho skutočnosť rôzni a bádanim posvetový vrch k tomu mestu a rizikom „čestram“ pohľad na kremnické reál.

Okrem toho bol aj piatomestom denníka. V archíve miere sa nachádza niekoľko stránok zo životného formátu, ktorú sú zrejmé už len jeho zvyškom. Dokumentom obdobie konca 60-tych a 70-te roky sú výkazy a nášledujúca ihu vŕtnotý svet tohto človeka, ale zachytávajú udalosti v meste, ktoré sa ho

bezprostredne dotkli. Boli to najmä zmeny na niektorých kremnických historických stavbách, ktoré boli nezmyselne a znamenali aj ich čiastočné zmäcenie alebo úplné odstránenie. Na konci 60. rokov sa začala výstavba Kalvárskej stavby, ktorú sa začala v októbri roku 1968, ale dokladá Helleneinstov deňoznamenanie a televíznom vysílacom vyskúšala bola ponechaná strecha veľkej až dátlichej zabezpečenia a nezákrytá stavba začala vlniť. Takmer a desaťročie nato, 22. marca roku 1977, tejto pojamej destrukcie ponadili vandali, ktorí zrušili skoro polovicu ľútievej steny a po striedoch už stavba dosiala západnú ranu ako pífe Helleneinst. „Po obede som počal vyzývanie na Kalvárskom kostolku. Neskoršie, malo mi ním pred 17. hod. z oblioka môjho bytu som zbalil, že veľká Kalv. kostola a strecha sú v plameňoch. O nedávny čas sa dostavili hasiči s has. autom a hasili strechu a vežu. Když občan v Kremnici sa staval negatívne k vandalismu; zistilo sa, že požiar založil chuligani.“

JUDr. Otto Helleneinst, od roku 1955 prvý riaditeľ samostatného kremnického múzea (fotografia z fondu múzea)

Niehľadný osud, nesťastie len dočasné, no samozrejme s patřinovými dôsledkami, postihol aj archív mincovne v marci roku 1970: „Vysoký močký sŕň svojou faruchou prelomil krov klenutou kryté strechy Františkánskej bašty, kde je mincovný archív (časť).“ Až behom leta bol obnovený krov a do tej doby archív mokoľ! Podobne to bolo s františkánskou knižnicou, ktorú v júli roka 1979 bola sťahovaná mladým pionierom z objektu kláštora na nevhodnejšie privyne domu č. 8 s tým, že tam potom len vystavili.

Y jeho tercia sa detailne dočítame aj o dôsledkoch sočinného údrožu barbárov na Trojčiaci silná na námeti: „V tráve ležal trojramenný postavený kríž odstránený z krovnej ťudy, dýtaný pravou rukou súči sv. Klemeňa, ktoroho faru ruka bola v zápieti odstránená. Nad touto sochou trochu vľavo boli stribné skriňky baníckej kláštora, ktoré sú nenašli. Od sochy sv. Katarína napravo mal anjel rovný meč vyrúbaný z ruky a ležal medzi sochou a balustrádom. Nad hrobom sv. Rosalie bola poškodená lampa ktorú vonkou obrubila bola tiež poškodená, pokrivená a polamána. Ešte zo sv. archanjela Gabriela bol vyrúbaný a zmláčil. Z pravej ruke sochy sv. Karola Bonomiho bol vyrúbaný dvejramenný kríž, ktorý tam nie bol, ale bol vysoký a vysoký bol vysoký a vysoký druhý. Helleneinst, v tom čase už dôchodca, ktorý aspoň turzíčky pri výrobke a výrobke svätostí až do svojho súmraku.“

Ci došiel na marginu nájdeného svedectva písomného rukou cítiloveho pozorovateľa, ktorý nám dovolil nahľadnúť a sponzorovať nieskôrceho kremnického historie, ale je jeho inimý vzťah k milovaniu mesta. Zrejme to s kremnickou minulosťou nebude tak potickej ako pri poznávaní z leta 1980, keď „odstrelili z Kremnice lastovičky. Za niekoľko dní sa ale ešte vratili.“ Spomínajú mestá, stavby, ľudové súz a asú nevratia, snáf im na okamžík primávali život fragment Helleneinstovho denníka.

Bartola Glicková

Diario del dottore Helleneinst

Sfogliando le poche pagine rimaste dal diario del ex direttore del museo si involve nel legame stretto di questa persona con la sua città amata - Kremnica. Le sue osservazioni sono concentrate sugli interventi impetuosi nella città storica e nei monumenti antichi che riguardano la loro manutenzione non professionale - piuttosto distruggeva l'aspetto antico di essi. Oltre la testimonianza dei cambiamenti nel "volo" della città, già scordati, offrono anche la conoscenza di un rapporto intimo tra la persona ed il suo locus aequus.

Kremnica na stránkach tlače

Kremnica bývala vďaka svojmu historickému a kultúrному bohatstvu obľúbenou tému starkej časopiseckej tvorby. Zaoberala sa ním nie len časopisy, ale aj noviny a tlačidlá. Tieto noviny boli posúvené najmä v česky hovoriacich krajinách, avšak s podtitom karpatomečkové života v živote mesta. Prioritnou tému tvorilo najmä bájne, menej už minciarsko, Kremnica ako subjekt a objekt dejinného dňa stála až v dôlgu sledé záujmu. V tejto súvislosti nás môže tešiť, že to bol Pavol Krížko, ktorý ako prvý publicisticky významný historik Kremnice a popri aktívnom archívanskom pôsobeniu ju nedávno prezentoval v slovenských, maďarských i nemeckých periodikách: Časopisec muzeálnej slovenskej spoločnosti, Sbornika MSS, Štúdiu Národných pamiatok a ďalších. Všetci sú významní, ale sverejšajúci sú Magyar Gardasztániémi Szemle, Zákony, Peter Lloyd, Wanderer, Presburg Zeitung a ďalšie. Týmto výčetom titulov, do ktorých sa Kremnica v okolí dostala, fúz už solematicky, alebo s ťitkou súvisťosťou, ba i prácaach na pokračovaní, ani zdaleka nekončí. Zo slovenských to boli Slovenské poľhadlo, Života, Orol, Kalendár pamäti svätovojtečného, Katolícky noviny, Dom a škola. Z maďarských Bányalász a Kohársz lapok, Jelenkor, Vasárnapi Újság, Magyar Korona, Műveszeti Szemle, Felvidéki Hiradó, Termeszítési Közlöny, Garai Vidék, Történeti Tárl. Z nemeckých, resp. súvisiacich národností: Mährische Volkszeitung, Magazin, Turziasche Alpenzeitung. Zaujímavou zásipte by súme nájdť aj ďalšie. Prírodný i siedmohradský témam pribírali i výrobeny správy kremnických vŕdeličovských ústavov v maďarskom, odrážajúce profesné zamerej a záťah ich autentického, napogol členov profesořského zboru. Nájdeme tu napríklad Krajinskú štúdiu J. Tschelna (tača G. K. Zechenthal – Laskomorského), obsahujuca príručku gymnáziu K. Schrödera z evanjelického gymnázia v 16. a 17. storočí (r. 1881/82), poštostraný materiál prof. J. Hlatkého o katolíckom gymnázii v tomto číle, kym i správe z roku 1884/85 za zaoberal kremnickým priemyslom a podobne. Počas prvej svetovej vojny boli v Kremnici a ďalších miestach v Česko-Slovenskej ČSR v novom Česko-Slovenskom daval previsor ďalšie prezentácie Kremnice. Zhruba od polovice 20-tich rokov nadobúda na výbore zdôrazňovanie turistického a športového potenciálu mesta a jeho zámeru, i keď sa príom neopísá zdôrazňovanie jej starobylosti a historického významu. V slovenských novinách a časopisoch (plat to aj v súčasných českých tituloch) pribúda reklamných materiálov, inzerce a propagacie Kremnice. Kremnická tematika nadchádzamej v Krátkach Slovenska, Slovenská, Deutsche Zeitung der Slowaken, Karpaten-Heraeus, nemeckojazyčných kalendároch a takmer všetkých politických a vydavateľských aj v myšlienkovom priestore v 30-tych rokoch sa objavuje novémenosť domacej člápkovej spravodajstvo. O kremnických novinach a časopisoch višak možedý, keďže sú témam a samostaný článok.

Predstavovač domovského článku v Slovenskom časopise Česko-Slovenské svetlo, obzáhradového týždenníka Slovenska – až zná podnám – vychádzajúcim v Bratislave, je takmer celé venované Kremnici. Táto časopisová monografia z pera archívra Michala Matuňáka na 15 stranach (okrem reklamy) je doplnená 44 fotografiemi z kremnickej fotodokumentácie Ivanovič. Materiál je členen do troch testových častí a je aj súborom fotografií, akéjsi reportážou o živote v Kremnici. V historickom priebehu uvádzajú aj okrem všeobecného faktu, že súčasťou súčasnej verejnosti i niekoľko zaujímavých detailov:

- vychádzanie obyvatelov Starej Kremnice s Feuersteinerom kremencom v časoch, keď sa ohrej výbreva osiciekou do práčky,
- obchodovanie obyvatelov Starej Kremnice s Feuersteinerom kremencom v časoch, keď sa ohrej výbreva osiciekou do práčky,

- opatrenie krajinskej zlatej iby (za účelom skúšania kvality peňažného zlata) Kremnicou od roku 1440,

- založenie panstva Veľká kta marmontským a spisíkym Júpanom J. Peretyom Kremnickému melianovi Pavlovi Medenovi.

Je to tiež fotoprodukcia zakladajcej listiny Kremnice s jej prejavom prekladom. V časti venovanej Štubniamskym, dnes Turčianskim Tepliciam (majetkom mesta boli od r. 1523) Matuňák okrem iného vymenúva početné návštevy z radosť uhorškej nobility nezabúdajúce na azu najdôležitejšiu udalosť viačsia a k obci – rokovania o magistrádom protihabšanskom sprešanom v roku 1666, ktoré vedlo do dejin pod menom (odvodenom od hľavného akterá) Veleslémovo sprírušenia.

Reklama na kopele Turzianske Teplice uverenjená v Slovenskom svete (archív autora)

Fotografická časť (týkajúca sa mincovne) je význam spoločenstva stručným záchranným rádkami a smerovacou výrobou. Nasleduje prehľad o Štubni a Štubničke pre hlučnosťných a řemeselných řidiacich Štubni Štubničke (jednoz. s řečkou). Bolozna pre sluchovopomocných (česko-slovenskum meradle) pri práci so zverencami. Autor zváží pripomíta, že ústav (vznikol v roku 1903) je až 230 chovancami najväčším zariadením svojho druhu v Česko-Slovensku.

V rámci nášho stručného exkurzu po dobovej periodickej tlači o Kremnici prinášame pôvodnú úkladku z Obrázkového kalendára Uverovej banky na rok 1930.

Otto Štroffek

Kremnica nelle pagine della stampa

La fama della città, la sua storia e la vita culturale si è apparsa negli articoli delle riviste già nell'Ottocento. Tra i primi è stato l'architetto Pavel Krížko chi ha messo la luce sulla sua ricchezza storica nella stampa slovacca, fedesca ed ungherese. Nell'inizio del Novecento si solennizza sempre più così il suo ruolo di centro culturale e sportivo. La sua atmosfera meravigliosa, la natura pura e le opportunità per lo sport. Negli anni trenta prende la vita anche la stampa locale, soprattutto i giornali che portavano le notizie sugli avvenimenti attuali in città.

Filiálka Úvernej banky úč. spol. v Kremnici.

Dejiny tejto filiálky majú koliebku v poľažkach ľudového peňažníctva na Slovensku. Založená bola 1. januára 1847, pod názvom Kremnická sporiteľňa, účastníkom istinou 8.000,- zl. kom., a rozdeľenou v 400 kusov účastníco po 20 zl. kom., m.

Ustanovili ebez dočasného jedno samostatnosti ako riadiťelia: Dr. Matej Ficzel, Jozef Elztenbaum, Adalbert Kleman, Jozef Schindler.

V roku 1922, vilaša na Kremnická sporiteľňa do Úvernej banky úč. spol. v Turč. Š. Martíne a pretvorená do podoby filiálky tejto Úvernej banky úč. spol. až do konca výroby. V tomto období súčasne poskytuje banka hojne výroby výroby. Úvernej banky úč. spol. sledovala tie súme smeriace a zásady.

K vôlej splňať historicku treba spoľum, že Štúria prevzala koncom roka 1923 Kremnickú ľudovú banku, ktorá sa nachádzala v moratorium a usporiadala veriteľov tejto hodiny prípravu k inklinučnému vlastníctu.

Strana z Obrázkového kalendára Úvernej banky úč. spol. z roku 1930 venovaná Kremnici

Posledný dom so slamenou strechou v Bartošovej Lehôtky

Najstaršia zmienka o obci Bartošova Lehôtka je z roku 1487. V roku 1601 mal 31 domov, v roku 1820 50 domov a 316 obyvateľov. Jej obyvatelia sa zaoberali poľnohospodárstvom, okrem toho sa čiastočne živili aj fúmkami. Bartošova Lehôtka bola charakteristickou radovou zástavbou. Typické kameňné domy so slamenými strechami a doletenými štítnimi boli postavené prevažne v 19. storočí. Školský inspektor Ján Benošinský vo svojej zmlupe z Kremnice v roku 1933 konstatuje, že v obci Bartošova Lehôtka žije 70 ľudí, keďže je v obci 12 domov, ktoré sú v súčasnosti využívané k rodinnej rekreácii. Po 70 rokoch sa situácia v dedine dramaticky zmenila – súj v nej len jeden jediný kamenný dom so slamenou strechou. Situovaný je na zákrute pod kostolom. Keďže sme v rámci aktív občianskeho

zúčastiť SOS Kremnica v júni roku 2003 tento objekt upravili (bielej výprave a opravou hlinených omietiek), rozhodli sme sa zistiť aj čo-to o jeho historii. Pomohol nám p. Jozef Baláž (1. 1. 1931) z Bartošovej Lehôtky, ktorého rodina dom pôvodne patril.

Vďaka jeho spomienkam vieme, že dom stál už od roku 1860, keď sa tam narodil jeho starý otec Ján Baláž. Pri vzäjomej výrobeniach v okruhu domu sa starý otec klonil skôr k výrobe, keďže dom stál pred uvedeným rokom. Ján Baláž sa mal s výrobcami kroviek výrobiť a odváhať do domu a syna Jána Baláža ml. (otca Jozefa Baláža), ktorý ako chlapec zdedil po rodičoch dom. Za manželku si Ján Baláž ml. zobrahol Katarinu Novodomečovou z Piešťan, s ktorou mali spolu 6 detí (jeden z nich zomrel

v úrom veku) – najstaršieho Júana Baláka najm. Štefana, Anna, Emilia a svedeného Josefa. Dievčiatá sa posyvali a prevažovali po novorodeneckých domov. Anna hore dnes v Bartošovej Lehotke, Emilia v Starej Kremničke. Dres už nejčiás ihneď bol v mudičskom dome so svojou manželkou priblížene medzi roky 1945 – 1948, potom sa osamostatnil – bol železničiarom a žil v Zelenej Breznickej. Z domu sa odváhol až Štefan (takisto už nejčiás). Bol robná železničiarom a býval v Bartošovej Lehotke. Josef žil domu s rodinou a do svojho sotiba s Terézou Allermerovou z Kremnice v roku 1958. Ako vo Zvolene vystúpil zámorskí pracovník na rok 1954 v Závode SNP v Žiari nad Hronom. Rodina Balákovcov sa v minulosť venovala hospodárstvu na vlastnej ruke. Počas druhej svetovej vojny sa využívali výrobky jednotného roľníckeho družstva. Ján Baláš ml. a jeho manželka mili v ich dome potom ako dochodčovia. „Obaja zomreli“, ako spomíná p. Josef Baláš „ešte pred lesťosňajším ôsmym, otec priblížil v roku 1966, mama v roku 1967“. Odvýdej v dome nikto nebyval. V 80. rokoch dedičia dom napokon predali Paniakostav Martin. Po rekonstrukcii dom patril kremnickému muzeu a slúžil ako expozícia Ľudovej kultúry, využívala ho aj viaceré organizácie z Bartošovej Lehotky. V súčasnosti je objekt vlastníctvom nadležnej Národného trust Slovenska z Bratislavou.

O Balákovcom domu sa zmieňuje vo svojich dejinách Bartošovej Lehotky aj Ján Kalitier (2002). Píše, že ide o hneď jednoduchú domácnosť (izba, kuchynia, komora a maťa) so sedlovou slamenou strechou, ktorú má v kuchyni veľký otvorený hasičov. Podľa p. Helény Najšlojovej, rodenej Balášovej z Bartošovej Lehotky (čestného p. Josefa Baláša) bol dokonca aj riachoram, príčom v izbe ich domu sa schádzali predstavencov obce na porady. Zariadenie izby dopĺňalo ešte zrkadlo, ktoré viselovalo medzi oknami na prednej stene. Izbová dílňa bola vždy dvereňa, čistila sa pravidelné každý týždeň.

V rámcu rekonštrukcie v 80. rokoch 20. storočia bola v dome viacero prívyk nahradené novými – krov, strecha, okná, omietky atď. Napriek tomu si objekt zachoval pôvodnú dispozíciu a ráz. Na kamenných stenách sú hlinené omietky s výšepisom námetov, strecha je slamená, nové okná a dvere majú pôvodný tvar. V prednej časti domu bola ponechaná zaklenutá priečinka,

Dom je svojou prednou stenou s dverami po pívničke, gánkom, dvoma izbovými oknami a štvormi obrátenými smerom na rápad. Uprostred domu za ibúcou je pívor a na severu sinuávou tzv. čiera kuchynia, vrádu je komora a za ťažou maťa. Centrom domu bola vždy izba, kde Balákovci jedli, spali, modlili sa i pracovali. Vďaka p. Josefu Balášovi vieme, že unikal smerom k východu, alebo smerom k východným výhľadom. Pod východom stávala drevená židle, na ktorých sa ideľovali klobáky a slamia. V komore v zadnej časti domu bola pôvodne tiež žilinská dílňa. Ked' vsták v nej byval Ján Baláš najm. s rodinou, nadbraďi ju drevenoj (dnes je v tejto miestnosti opäť žilinská podlažňa). Komora slúžila na uskladnenie rôznych vecí, neboľi v nej však žilajcie police. V čase, kedy bola obývaná, umiestili do nej tiež dve truhlice na tatatto (k tiene naťavo alebo v utvárajúcich dveriach a postel (pod južným oknom) ešte jedno posílenie). Tatatto spíval starý ater s nájdanským vnučkom Jozefom. Po smrti staršieho otca bol postre hradená skriňa, v ktorej bol police na rápad. Ten bol keramický, na jednej sa však pôvodne používali aj drevenej lýzice. Deti nespávali na peci, ale s rodinou v posteliach. Periny a vankúše boli z páramedné peria. Čer deň nebyvali zakryti príkyvky. Na spodku bola plachta a pod ňou stročilok, teda zrebný matrac, do ktorého sa vkladala slama. Tá sa pravidelné každý rok vymieľala. V rohu izby medzi drahym západným a južným oknom bol bivalice a stôl s 2 – 3 stoličkami. V uvedomene kúpe bola aj drevena polička so svätým obrazom, ktorú nechala Obrázky a religiosnú tematiku vyskúšala aj na menej. Ján Baláš a jeho manželka využívali roľníckeho zamensania aj veľomerných hasičov. Podľa p. Helény Najšlojovej, rodenej Balášovej z Bartošovej Lehotky (čestného p. Josefa Baláša) bol dokonca aj riachoram, príčom v izbe ich domu sa schádzali predstavencov obce na porady. Zariadenie izby dopĺňalo ešte zrkadlo, ktoré viselovalo medzi oknami na prednej stene. Izbová dílňa bola vždy dvereňa, čistila sa pravidelné každý týždeň.

V pívore bola podľaňa tak ako dnes hlinená, udržiavala sa zameňaním. Opravu južným vstupom dveriam boli vpravo po dverenej doskovej stene oddeľovali pivore, od ktorého umiestnená drevena lavica na dverenej stene plieskovala káňu. V kuchyni napravo za dvereňou boli police na plechové hominy. Naťavo zo dverí umiestnili neksrk vŕsfu občináka sporík na varenie. Pod okienkom na severnej strane sa nachádzal žreb.

Pohľad na Bartošovú Lehota z juhozápadu
(fotografia publikovaná v Bořnemiszonovom diele o Kremnici, Nové Bani a ich okolí v roku 1933)

štok, teda truhlica na miuku a cukor, ktoré boli skladované vo vrečkach, dvoma izbovými oknami a štvormi obrátenými smerom na rápad. Uprostred domu za ibúcou je pívor a na severu sinuávou tzv. čiera kuchynia, vrádu je komora a za ťažou maťa. Centrom domu bola vždy izba, kde Balákovci jedli, spali, modlili sa i pracovali. Vďaka p. Josefu Balášovi vieme, že unikal smerom k východu, alebo smerom k východným výhľadom. Pod východom stávala drevená židle, na ktorých sa ideľovali klobáky a slamia. V komore v zadnej časti domu bola pôvodne tiež žilinská dílňa. Ked' vsták v nej byval Ján Baláš najm. s rodinou, nadbraďi ju drevenoj (dnes je v tejto miestnosti opäť žilinská podlažňa). Komora slúžila na uskladnenie rôznych vecí, neboľi v nej však žilajcie police. V čase, kedy bola obývaná, umiestili do nej tiež dve truhlice na tatatto (k tiene naťavo alebo v utvárajúcich dveriach a postel (pod južným oknom) ešte jedno posílenie). Tatatto spíval starý ater s nájdanským vnučkom Jozefom. Po smrti staršieho otca bol postre hradená skriňa, v ktorej bol police na rápad. Ten bol keramický, na jednej sa však pôvodne používali aj drevenej lýzice. Deti nespávali na peci, ale s rodinou v posteliach. Periny a vankúše boli z páramedné peria. Čer deň nebyvali zakryti príkyvky. Na spodku bola plachta a pod ňou stročilok, teda zrebný matrac, do ktorého sa vkladala slama. Tá sa pravidelné každý rok vymieľala. V rohu izby medzi drahym západným a južným oknom bol bivalice a stôl s 2 – 3 stoličkami. V uvedomene kúpe bola aj drevena polička so svätým obrazom, ktorú nechala Obrázky a religiosnú tematiku vyskúšala aj na menej. Ján Baláš a jeho manželka využívali roľníckeho zamensania aj veľomerných hasičov. Podľa p. Helény Najšlojovej, rodenej Balášovej z Bartošovej Lehotky (čestného p. Josefa Baláša) bol dokonca aj riachoram, príčom v izbe ich domu sa schádzali predstavencov obce na porady. Zariadenie izby dopĺňalo ešte zrkadlo, ktoré viselovalo medzi oknami na prednej stene. Izbová dílňa bola vždy dvereňa, čistila sa pravidelné každý týždeň.

V pívore bola podľaňa tak ako dnes hlinená, udržiavala sa zameňaním. Opravu južným vstupom dveriam boli vpravo po dverenej doskovej stene oddeľovali pivore, od ktorého umiestnená drevena lavica na dverenej stene plieskovala káňu. V kuchyni napravo za dvereňou boli police na plechové hominy. Naťavo zo dverí umiestnili neksrk vŕsfu občináka sporík na varenie. Pod okienkom na severnej strane sa nachádzal žreb.

dom, ale skôr na pôdi. Náhľadali sa, hrali sa na schovávku, hrali po ammoch alebo hrali futbal a hľadovali lopaty. Hračky, tenisátko, modro-temato sa objavili dvekrát koník. V rime sa sirkovávali na sárskach, ale aj na gnisach. Otce Josefa Baláša chodil v čase, keď sa nerobilo na poliach na sečenie rohov na Ježelicu (trat' Zvolen – Kremnica), alebo si privárvával drevorubacími prácami. Sestry chodievali zase na Ťažku alebo Čiech, polom, teda pracovali od jara do júna na poliach pod Viancom. V rime sa v Balážovskom dome pridalo, ktoré si páralo pere. Čielašky stav stával v izbe miestnej stole. Čielašky na Bartošovej Lehote nepoužil nejaký typický kres. Muži v obci obliekli košu, no vlnenosú tričko. V lete, keďže letečka priebeholo bývalo súčasťou tričiek. Ženy nosily svetlé sukne, kofele, ružiblúžky, vlnenosé pletené vŕsfy klobáky. Čieru tisla fudia chodievali pováčne hosi, ak išli do Kremnice, obívali sa rôznymi a ich mieru v nich zatmenie. V zime sa nosili súčerné kapky, ktoré sa ikali v očiach výš v potom zošívali takisto domu. Nosili ich akciu deti a rodilci. P. Josef Baláš si neupamätá, že bývo otcie niekedy nosili čízmy. Bežná strava sa skladala z polievky s rezancami alebo habskami a perlavkou z fazule, hrach a kapustky. Niekoľko razy bolo hanuťa, prípadne iné jedlá. Večerina potom vychádzala z domovej produkcie: mäsko, maslo, chlieb. Maso sa jedalo máskedky, v nejedle bola semantická, na vlnenosu sa kupovalo bravčov alebo hoviačie maslo. Raz do roka pred Viancom bývala v dome zabitáka. Z prípadu stolíckových prácias traktorov sa robeňovali najmä klobáky a slamia.

V ľudiskom svetku byvali v rodine Viancovi. Nasledom vždy viseľoval medvedíckom, jahňackom a saládkom z odborného stročka. Chlapci chodievali spievať po domoch a o polnoči sa silo na utierku (polnočnú omuť). Na fasangu sa chodilo po dedine falangovať a z dňa bola závora a mazanica, paleným, slanom a klobásom. Na Veľkú noč sa farbili vajcia, chlapci o polnoči z nelede na pendelu oblievali dreváciu a portáladi sa zábranou. Na vys. Jánia sa farbili v obci bolo zábranou, na Vianočnu zábranou, na hrebene. Tie bývali kresdiť jednoducho s drevom, sem-tem zeleným kremnčekom. Balážovský dom na Bartošovej Lehote nemá veľký rozmer, vidieť sa však do neho nemusíte vedať. Nežiada sa im faško, dokončiť sa však o seba dobré postarať a zísť v harmónii s prírodou.

Daniel Klaníčka

Letné haus mit dem Strohdach in Bartošová Lehota

Für dasdorf Bartošová Lehota sind in der Vergangenheit typische Steinhäuser mit den Brettschießen gewesen. Heute steht im Dorf nur ein solcheshaus. Ursprünglich gehörte das Haus der Familie Vianco, später wurde es als Wirtschaftsgebäude genutzt und später auch ein Heim und im Schenken irgendwelches Geyher. In Winter wohnten die Haushälter aus dem Weihab. Im Vorhaus, hinter dem Zimmer, war auch die Webhütte mit den Ketten, die diesen zum möhl um Zucker lagern, und ein Heim mit geöffnetem Kamins. Hinter der Speisewand waren im Stall in der Vergangenheit die Tiere – eine Ziege und eine Kuh. Im so einem kleinen Haus feierten viele Leute, die haben sich als Landwirtschaftsbauern untergehalten.

Otvorenie expozície Ľudovej kultúry
v Balážovskom dome v roku 1982
(foto z fondu kremnického muzea)

Tak ako ostatné obyvatelia Bartošovej Lehote aj Balákovci využívali peňažnospôdavku. Ich polia boli situované na dedinskou smerom na Nevočinu a Iľaru. Pestovali na nich zemiaky a obilie. Príci používali rôzne nástroje – vidly, hrubé kopaty, krompáče, motyky, kosačky, brány, cepy, dôležitý bol samozrejme pluh a drevnený povor s ojami a drevnený jarmom pre kravy. Vozia hadli 2 – 3 kravy, ktoré si susedia navzájom požívali aj pri orbe. Posúňať oraf možno prípadne i požívať konik, nikdy sa však nepoužíval traktor. V domčenosti boli aj kladívá, hobliky, setky s drevnenými palicovými násadkami na mořavenie a ďalšie bežné náradie. Do práca bola zapojená celá rodina. P. Josef Baláš sám sa pre robu z vlastných desiatich rukov. Po prichode zo školy chodil ako najmladší pásiavač, zúčastňoval sa nákladania či ušienia sien a lebo prihotovovanie dreva. S kamarátkami sa nehrával

Kedy už konečne v Kremnici nahradíme aj posledný kamenný mór lacnou napodobeninou (aby bol na veky pokoj)?

V poslednom predvojnovom období rozkveta kedy si budovali banské mestá vzniklo jeho súčasťou posudzovanie technických riešení budov elektrárne na Uli Jala. Hovorili vogníkmi kompleksom budov kaskadou nad holičským stacionom, verejných (nových) objektov postý a dnešného radiafreku mestských lesov) a obytných objektov (tzv. dôstojnícky vilky na Uli ČSA, činžovňou dom pri poľze) s prehľadom a čistým architektonickým konceptom. Tieto stavby bezprostredne organicky zapadajú do vtedajšieho historického rámu miernej zástavby a so svojimi neodmysliteľnými spravidelnými dobovými doplnkami v podobe nových chodníkov a komunikácií výdľždených jevárovino rozmiestnenými ľadobými kockami a pravidelné radikovanými monumentálnymi spomínkovými mŕtvor či podstavami mestských pamätníkov ponadujúcich s opracovanými kameňmi kvádrami (mŕtvorky opomenutia mŕtv byt doplnené radom betónových sljútok s drevenou doskovou alebo nárožnoukovou výplňou).

Hoci slo v tom čase už o bernal architektúre modernej doby (20. až 40-ty roky 20. storočia), stále ešte používali v prevažnej miere tradičné stavebné postupy a materiály obdarované miestami o železobetónovej konstrukcii a sklobenie, kvalitou ponovnevali s materiálmi a postupmi historických dôb. V tých legendárnych časoch bolo dokonca celkom bežné stenuť murárskych a tesárskych majstrov, ktorých mýr svoju výzbroj nepreropindil detiš tru s kockami a solidné krovne konstrukcie väčšinou neboli spĺňané stražaním ci dokonca kameňmi námostí počtrásť tesárskych spojov.

obrázok č. 1

Predo o tom vôlebe hovorí? Nut preto, lebo hoci osud bol zatiaľ k samotným kremnickým stavbám tohto obdobia relativne milosrdný a ťetiv (ak odhadneme od totálne zanedbaného údržby a rôznych nevhodných úprav), ich spomienky, svojim estetickým pôsobením pôvodne nezamestnaným spôsobom dotvárajú atmosféru mesta, sa v posledných desaťročiach postupne výrazne z našich ulíc. Nehovoria o starostlých typoch historických objektov. Pôvodne krásne precízne kvádrované mŕtvky opomenuté sa ťabužami a kamienkovou mramorou na hranách a vlnitou povrchou (napr. pred obytným domom na novej polte obr. č. 1), alebo sú v horfom prípadu rúcané. Len nedávno, mierky koncom októbra, sú boli vyskúšanu vikarskú náhľadovú demonštu nízkohornomoravého úseku takého opolnenia na nemovennej ulici (o. č. 2). Keď stális v ceste poľohodinu vstupu do garáže novopostaveného domu. Je dobovo priznáne, že v podobných prípadoch sa majetka pomýleni súčasťom nevkušom pamätnícu v stavebnictve dopĺňajú predevšom zbytočných škôl na svojom majetku a zároveň ochladujúcich architektúru mesta o jej charakteristické prvky. Kvalitne

vymurovaný plny mŕtv s opracovanými kľudami, ktorí sa evidencie v oborah, bude až v prípade nahradenia remesel až materiálu menej kvalitným opolnením (mír z dňujúcich tváriach zlatých betónov, ktorí bude pravdepodobne eti obľbený obkladom imágincujúcou kameninu mŕtvu - obrázok č. 3). Zástanovca radikálnej riešení vyzývale argumentujú pokrokom, ale časť výmeny kvalitných vecí za menú kvalitné by mal vzbudzovať aj v chloveku bez zájmu o históriu a pamiatky zmiešané pocit.

obrázok č. 2

Samozejme celý ten príbeh o sŕcachajúcich sa kremnických miestoch opäť nie je záležitosťou Kremnice. No súťaž by bola založená na tom, ako ešte toto mesto do budúcnosti zdieľať svoje sily a odmerujúci historický potenciál, keďže neustále rebaďame miernu aj množu ďalšie, na prvý pohľad bežné detaily. Záta sa, že hlavný problém spočívá v náromku nepochopení podstaty problemu, neschopnosti postihnuť jemné masy myši, čo dodáva historickému mestu atmosféru a prípadne aj príťažlivosť pre rozvoj turizmu. Našinec sa neustále musí konfrontovať a posúvať s často monumentalnejšími pamätnídosťami v zahraničí, vedľa ktorých ma prý poľofad pripadá Kremnica akási malá a nezáujímavá. Nechápe príčinu, že cudziec zo „veľkeho sveta“ v nej môže najť záľubenie práve tie prešpecifické, za ktoré sú hrazené a snažíme sa ich zakryť, často náročnosť bezcených napodobenín.

obrázok č. 3

V súčasnosti sú základné trendy turizmu v Európe orientované viac na náročnejšiu klientelu s potrebou autentického zážitku a ťaľska zo populárnych historických atraktívnych západných krajinach presúvia aj smereom na východ, do krajín ponájkujúcich špecifické typy historických

pamiatok. Populárne je napríklad Sedmohradsko so stredovekou kultúrou a podobne Kremnicu. Zároveň súčasné rámuménie mierne sporadicky upratované tradičnou technologiami (basen výroby je v chladnejšej krajine austrálie najlacnejšie) začínajú byť pre turistov príťažlivé práve svojou simfreosou pôvodnosti, ktorá sa z ich stárujúcich kulturových pamiatok dôvľavo výrazne.

Toto treba mať na pamäti, ak už ne v rámci kultúmove dedičstva našich predkov, tak aspoň z hľadiska ekonomického. Chránime si viač malebné drobnosti, ktorých v tomto meste nie je zač až tekať - napríklad starej istoľke kameňom schodisko s náhradne vypracovanou kovovým zábradlom vo dvore usídliacim s novopostavenou domovou františkánskou kláštora. Difagme, že si ho hradny možrát eto dľho nevinní.

Luboš Kürthy

Quando sarà finalmente sostituito l'ultimo muro di pietra con la finiture più economica?

L'articolo scritto a proposito i recenti demolizioni delle mure di pietra a Kremnica per fare il posto alle costruzioni moderne, di materiale ambiguo (la maggior parte di cemento, tutta la costruzione ricoperta con le lastre di pietra) tende di spiegare i valori delle tecniche di una volta.
Finora ci sono rimasti i piccoli monumenti dall'inizio del Novecento, tipo le mura menzionate per la ringhiera, che dimostra le vecchie maestranze artigianali del punto da proteggere perché fanno parte insostituibile ed autentica nell'interno della città.

diaboločné kocky, historické okná či drevné brány s pôvodnými kovaniami atď., k pôvonom výzameňujúcim celkový charakter a maložitost historického mesta. Šlo o Často drobné detaily, okolo ktorých v Kremnici denne chodíme a vŕňame ich skôr podvedomie. Ich dôležitosť v rámci celku je však nezastupiteľná a základ smyslu ešte významu pre nás sa končí finančným a estetickým nedopadem - nové, menšie trvacie materiály sú vysoko predurčené a zároveň pôsobia nevynášanym umelým dojmom. Preto treba vytvoriť nové mienky či pravidlá pre funkčnosť a hmotnosť.

Jedným z pozitívnych príkladov môže byť znovuobjavovanie a vynášvanie čadičovej dlabky na ploche medzi objektom tv. Starej poľy a jednotu v rámci II. etapy výstavby pelej zóny.

Luboš Kurthy

Interventi SOS nell'autunno del 2003

Attualmente l'attività della associazione si è concentrata al recupero di un monumento piuttosto funzionale - la pietra nell'angolo del muretto che una volta proteggerà questa parte del edificio contro i carri armati.

In settembre di quest'anno, a causa di un incidente stradale (la pietra è stata investita da una macchina) la sua grande parte è rimasta quasi distrutta ed occorrerà il pronto intervento per il suo restauro applicando le tecniche costruttive tradizionali. Il lavoro è consistito nella sua ricostruzione usando l'intonaco di grossello e recupero del intonaco sui parti aderenti.

Prípad Agapa Malkušáka, katechetu františkánskeho rádu v Kremnici

Na základe súdu zo dňa 24. marca 1924 bol banskobystrický sednouc so testim výsudom žaloby 24. 5. 1924 rozsudok proti obhávaleniu Agapovi Malkušákom. Tento katedzrata františkánskeho rádu v Kremnici bol uznany výnimneťne vinným z nebezpečného pokuta a odňatým na 1 mesiac zamestnanie nepodmiestne.

Ako sa možna uvedená duchovná osoba dostala do nepríjemnej situácie, nám prezradzajú dokumenty o jejom prípade uložené v spisoch Okresného súdu mestu Kremnica z rokov 1923-45, ktoré sú uložené v Štátom archive Banská Bystrica, pobočka Kremnica.

Agap Malkušák bol mladý 29 ročný františkán, ktorý počas na začiatku 20. rokov 20. storočia v Kremnici. Užil na štúdii Ľudovej škole a mal aj kámeň na františkánskom kostole na hlavnom kremnickom námestí. Dňa 23. 3. 1923 mal kámeň práve v spomínanom konštantinopolskom kámeňe, keďže bol vysvetlený, že je jeho vlastník. Počas tohto dňa však bol kámeň ukradený. Počas tohto dňa bol Agap už ako Slovenská národnosť, nesmela doma, my neponosíme nikoho tu. Viem všetko spomínať, že všetky kameňe, ktoré máme, sú nás.

Aby sme pochopili, čo vlastne tiež slovo františkánskeho katecheta znamená a prečo bol nekto kámeň nahenneben, musíme si vysvetliť historickú súvislosti tejto doby. V prvom rade si magistre uvedomíme, že v roku 1923 bol Slovenský súčasťou Československej republiky, ktorá vznikla iba pred piatimi rokmi v roku 1918 po rozpade Rakúsko-Uhorska. Československá republika bola od začiatku budovaná ako centralizovaný štátny režim. To prekážalo hľavenejšiemu slovenskému politikom, ktorí chceli dosiahnuť väčšiu decentralizáciu. Štátne apáruzu a nektoři potažom aj autonómiu pre Slovensko. Na ďalšom rade sa vzťahovali aj slovia z Maďarského kámeňa, že - neponosíme nikoho tu. My sú však všecko spravovali a rozhodovali.

V prvých rokoch po vzniku I. ČSR neboli na Slovensku dostačovali kvalifikovaní drahidinoví, ktorí by pracovali vo vnovznikajúcej Štátnej správe. Nedostatok vzdelených Tudi bol spôsobený najmä odchodom mnohých maďarských alebo maďarských církevných drahidinov zo Maďarska. Kvalifikovaní Slováci, ktorí ich nahradili, neboli veľa. Preto príšli na mnohé úradnícke miesta Česi. Ti na jednej strane pomohli na

Slovenskú závadu zo života československej štátnej správy, na druhej strane sa niesli vlastne vedením duchovných kameňov. Ako vlastník kameňa bol využívaný ako Slovenský pocit kresťana. Preto v súťaži františkánskeho o tom, že nás - došiel "vyhľadávaný" niekto len preto, že je kámeň. Napriek tomu si myslíme, že milosť bola Malkušákom udelená Jendrikom preto, že tento preň bol taký závadný, i keď v sebe skrýval potenciálne nebezpečného budúceho národnizmu a jednak preto, aby sa zmierilo napäť medzi Slovenskou a Českou. Dá sa predpokladať, že Malkušákom odsúdenie by vyslovali ihu ďalší vznikajúci vlastní vedenia duchovných kameňov a zároveň vysvetľovať vlastnosť hierarchie. Ale medzislovo mal a Malkušák bol odňatý, aj si odredil svoj kámeň 1 mesiac. Trest ako výstrahu pre ďalších naratifovcov kámeňov.

Počas poznamienku o hebrejských kámeňach narízať na konfesionalne rozdiely medzi Čechami a Slovenskom. Češi boli známe ako protestantská krajina alebo dokonca krajina dosť ateistická. Na druhej strane Slovensko bolo výrazne katolíckej krajiny. Preto sa niektorí duchovní báli, že priehodnom Čechov je možné ohrozit katolícku cirkvi Slovákov.

Počas poznamienku o hebrejských kámeňach narízať na

základnej časti. Bola to jasná politická agitácia za konkrétnu politickú stranu. Dá sa teda predpokladať, že sám katedzrata bol pričinením Slovenskej Ľudovej strany, a pravto aj ovečky hľadal voliču vyr. Preto vysúľo táto? Slovenská Ľudová strana bola v tom čase národné orientovaná, konservatívna a katolícka strana vedená farárom Andrejom Hlinkom. A v jej radoch boli mnohí duchovní. Predstavovala a bojovala prene za tie myšlienky, ktoré Malkušák nazval vo svojej kámeňi. Bola za autonómnu Slovensku, za zamestnanie väčšieho počtu Slovákov v Štátnej službe a za udržanie katolíckeho charakteru Slovenska. Torko deťa k historickým súvislostiam, ktoré nám pomôžu čitateľa vstredať atmosféru vtedy.

Je významné, že je vtedy späť k prípadu Agapu Malkušáku bol po svojej kámeň obhávalený podľa § 14 zákona č. 50 zhorek zák. a nariadení z 19.3.1923 (zákon na ochranu republiky) z treťeho času národného všeobecného pokuta. Rusenia všeobecného pokuta sa mal podľa obzvlaby dopustiť tým, že ponoboval proti českéj národnosti. Obhajobu sa sice pokála brána ho tým, že vo svojej kámeňi sa o Čechoch nikde nezmienil, a preto sa nedalo jednoznačne tvrdiť, že proti nim úval. Každáma však bola jasné, že jeho slová sa vzťahujú na Čechov, konkrétnie na českých úradníkov, ktorí boli aj v Kremnici vefá. Následne bol Agap Malkušák obžalovaný vysvetliť súdne, že vlastní kámeň vo svojej kámeňi na mysli. Súd vymenoval a výzva akéhoči poslu vo svojej kámeňi, dokazovali, že sa dopustil prečiútiu národného všeobecného pokuta. Výzva v jeho neprospech boli aj všečki prípadujúce okolnosti. Prvá bola tia, že ako duchovní vyučil a merať kázeňou na straničku agitáciu a nie na bláznivú kresťanskú moralku. Druhá spôsobila v tom, že obzvlaby kámeň nekázal dôpirmi fiktívom, mal späťchým činom, a preto mu ani neboli daný podmienkenny odňatok tresta, ale dostať 1 mesiac nepodmiestne. Na druhej strane mal iba jedno poťažujúce okolnosti v tom, že neboli dovedený este treťaný.

Agap Malkušák sa nemieril zmierieť s rozsudkom, i keď

svoju prečinu si bol vedomý. Pokora ako cnoty kresťana mu bola ani cieľa. Niektorý podal odvolanie proti rozsudku na druhostupňový súd, sidnuť tabuľu v Bratislavе. Ten v júli 1924 jeho odvolanie zamiešal ako neopodstatnené a potvrdil rozsudok súdu v Banskej Bystrici. Malkušák sa teda odvola na najvyšší súd v Brne. Ale tam ani nepochodil. 11. septembra 1924 a tento súd potvrdil pôvodný rozsudok. Malkušákom preto ostala iba posledná možnosť - požiadať o milosť prezidenta republiky. Vo svojej žiadosti o prezidentovú milosť uvedol, že svoj čas upínal na výstavbu a sfúboval, že sa viač neprevinil. Poukazoval na svú krasúckú stavbu, mladý vek a predchádzajúcu bezprostrednosť.

O tom, či bol u prezidenta vyspejšie sám, sa už z dokumentov nevedí. Výsledok je však významný - že my napokon mališť už hľadáho. Prezident T. G. Masaryk bol rázom obecna bezkonfliktný spolužak všetkých národností v ČR. Niemal ráz národností v každej podobe a názve, ako zástanca občianskej spoločnosti, ani nevidel dôvod zvyhľadovať niekoho len preto, že je kámeň. Napriek tomu si myslíme, že milosť bola Malkušákom udelená Jendrikom preto, že tento preň bol taký závadný, i keď v sebe skrýval potenciálne nebezpečného budúceho národnizmu a jednak preto, aby sa zmierilo napäť medzi Slovenskou a Českou. Dá sa predpokladať, že Malkušákom odsúdenie by vyslovali ihu ďalší vznikajúci vlastní vedenia duchovných kameňov a zároveň vysvetľovať vlastnosť hierarchie. Ade medzislovo mal a Malkušák bol odňatý, aj si odredil svoj kámeň 1 mesiac. Trest ako výstraha pre ďalších naratifovcov kámeňov.

O čase poznamienku o hebrejských kameňach posledné správy z januára 1925. V liste z 15. 1. 1925 sa župný dôbrot v Martine pýjal okresného náčelníka v Kremnici Miluša Uhlíkela, čo si myslí o Malkušákom žiadosti o milosť prezidentovi. Od Uhlíka sa dozviedme, že Agap Malkušák bol už 30.12.1924 preložený svojou cirkevnou vrechosmienou z Kremnice do františkánskeho kláštora v Sebeľi pri Prešove. Cirkev sa aj vtedy radila heslom zdieť o zlo, zdieť o myse, ale na druhej strane mnoho ľudí preň už potešilo upokojenie súčerné národností v Kremnici.

Je zjednodušenie, dažď, že Malkušák mal okrem spomínamej falyži aj ďalší problém, ktorý sa vyskytol v priebehu jeho vystretnenia. Zistilo sa, že Malkušák sa narodil v roku 1895 v Jablonci (obec na severnej Orave), ktorá bola v tom čase súčasťou Uhorska. Vysoká cirkevná škola malá prípadnej Slovensku, ale stala sa spoľu s ďalšimi cirkevnymi školami na Orave a Spiši predmetom ľahomerného sporu medzi Poľskom a Československom. Tento spor sa mal niesť formou plebiscitu (priame Ľudové hlasovanie o doležitých Štátoprávnych otázkach; v tomto prípade sa mal hlasovať o stálej dôvodejnosti Slovenska) a výsledok bol negatívny. Výsledok plebiscitu bol výsledkom významnej väčšiny občanov na Slovensku. Počas výsledku plebiscitu v Štátnej rade vystúpil nejaký z občian zaznamenávajúci konferenciu významnej Štátnej rady Dohody. Obe boli protierdení v roku 1920 v Košiciach. Tak sa stalo, že Agap Malkušák nevedomky strážil československé občanstvo. Ústredný mu bolo naznačené, že by si mal vyhviezdi Československé občanstvo do konca roku 1924, inak by mu hrozilo vysvetlenie z ČSR. Aj v tomto prípade už dokumenty mňač, ako to napokon dopadlo.

Franciscánsky kláštor v Kremnici v období medziwojennej Československej republiky (kremnické múzeum)

Predpokladáme, že Malkušák si občasťom ČSR vybavil významom na to, že mal silné slovenské povolenie.

Náš žáver je potrebovať povedať, že je záda čitateľovi čin Malušáku hodný odsúdenia silejší, nie vtedajšej dobe prekročil zákon a bol pravdepodobne odškodený. Môžeme polemizovať o tom, či bol zákon na ochranu republiky z roku 1923 správny, ale vtedajšia doba bola v Česko-Slovensku súčasťou Rakúsko-Uhorska, ktorého významným činiteľom bol vtedajší minister vnútra, ktorý viedol k mnohym politickým procesom proti nepráteleom (rakúšanom), dať sa zmeniť ústavnosť mocou proti občanom, čo sa často stávalo. Na druhej strane politická agitácia priamo v kostoloch sa diaľa a deje aj dnes.

Jozef Ryník

Ein Fall des Katerheten des Kremsnitzer Franziskanerkonvents

Zločin a trest v Kremnici v 17. storočí

Medzi významami, ktoré boli udelnené Kremnici 17. novembra 1328, uvádza sa aj plná súdna autonómia. To zamení, že Kremnica mala odvodenú svoju vlastnú mestskú súdu, že ceľa srichtom. V roku 1400 získalo mestskú komisiu od panovníka aj tzv. hradfelinovo právo či právo metu (in gladis). Kremničania mohli na jeho základe zatýkať, súdili, terstali a popravovať zločinovcov a zložníkov, ktorí im ukidli. A to aj vtedy, ak sa tieto už polohy vlastných mestských súdnych súčasťach významne vysvetlili. Táto súčasť je však významná.

Auf Grund des Gesetzes auf dem Schatz der neuen Tschechoslowakischen Republik war er zuerst zu einem Monat Gefängnis verurteilt.
Die Kirchenoberigkeit ihn aus Krennitz nach dem Kloster in Sebel bei Prešov versetzt.
Aufgrund des Gesetzes auf dem Schatz der neuen Tschechoslowakischen Republik war er zuerst zu einem Monat Gefängnis verurteilt.
Die Kirchenoberigkeit ihn aus Krennitz nach dem Kloster in Sebel bei Prešov versetzt.

uvádzajú aj v ústovnej knihe mesta z rokov 1463 – 1466. Patril k zamestnancom mesta, ktorí dostávali za svoje služby platy. Vlásenou kata maľa Kremnicka pravdepodobne do konca 15. storočia. Neskôr si ho najmali a spôsobne platili väčšiny stredoslovenského mesta. Čiastočne súčasťom súčasťom bolo Banská Bystrica. Uvedený stav väčšine gloriej složej aj pokoreľ zočasne znamenajúc v 17. storočí kremnický hľavný nezásahom Tobiasom Karasonom. Ktoho neuviazavšia v Bystrici a neocisne v Kremnici, môže hovoriť o veľkom ťastri. Zaujímavý je i údaj o tom, že poradky mestskej rady bývali od roku 1643 v lete ráno o 7., v čase 8. hodiny. Miestne chodobie chiedol jeho členom o 5. ráno alebo 7. hodine.

O jednotlivých popravach a ich priebehu nás v základnych rysoch informujú okrem iného aj zánamy v mestských pokladničkých knižkach.

Poď až 1. zájaru 1599 dosiahol major kat Hamerl za popravou jedného biedroveho hriňáka (der Stender) odmenu 1 zlatý. Testaři a kováči dostali za vyhotovenie rebríkov a reťazí pre popravisko 3 zlatý, kremnický farár za diečtu, ktorí poniesol odsudneniu 1 zlatý, náklady na väznenie previnilciu v Cervenej veži (Petř) predstavovali 1 zlatý. Do Kremnice bol majster kat Hamerl povolaný až koncom roku 1599. Za popravu 3 hriňákov dostal požiadavky 4 zlaté, no myšlo, že bol väznený 3 zlatý a posúdený požiadavky (die Trude) až 0,35 zlatého. Katovi povolenie dostal za odvedenie odsudnených na popravu k tru Femkezu (gotický styl na juhnom okraji mesta) a za vykonanie hrobu 1,50 zlatu. Súmien previnilci dostali na strava a priate 1,31 zlatohle. Pre porovnanie uvedme, že muriersky majster zarabal v tom období denné 7 – 8 grokov (1 zlatý = 30 grofov alebo 60 gracievo). Merica plenice (53,55 l) stala 22 grofov, hiba mäsa (cca ½ kg) 1,5 grodu, hruš 6 grofov, topánky 18 grofov, mazáca piva (3,5 l) približne 0,3 groda.

Puvwane kame bol v minulosti všeobecne spjavaný s neprôsobnosťou. V dobe, keď malie spôsobom a súťažou česť vystúpiť hodnotom, štvrťnečničom vefly dopad na vrch fudi k tomu zván. Napríklad, že kati vykonávaní výraz zámeru z povetenia vrchnosť, že boli remeselné značky a že spôsobnosť ich nevyhnutne potrebovala, máli dnu povest. Vyplývalo to z toho, že vykonávali *nečist* činnosť – popravovali, malí, odpratávali mŕtvym neprôsobnosťom zločinov. Sivis to malo i s profesionálizaciu katolíckej povolania v novoveku. Uvedené vrak nemalo znamenať, že žili v dnešnej civilizačnej izolácii. Niekde možlo byť pouvájaný aj za väčšenosť mňavcov, i keď meštianske práva nemeli ziskat.

S tým súvisí i fakt, že bolo veľkou urážkou a zámerou, ak bol niekoľko príveraný ku katovu. Na konci roku 1618 dosiahol v Kremnici a spojení s kremnickou radou, že patrou zrádca (lodnica) Františekem Pátorom a radaem plánowi a školským dozorcem Jánom Gruberom, ktorí v podnájom stave vykurovali na ulici, že Pátorom je k atia katalovou. Dôsledky na seba nemenalich dôļi čaká – na Gruberu bola podávaná žaloba pred mestskou rados. Ten vypovedal, že v skade dôvrat zdroj prími do kramu jeho syna, kto nie je kresťanské, ale katovské. Všeobecne nemá niti proti trem, ale sáha sa mu, že chlapci vykonávajúci sankcii to umorili až pôsli horivo. Kontraktor Joachim Nanticovíus sa ho pakohľad preskýsle o potrebu premarinerne tresti zaujímavou obrazom. Graber nmeliam priesmarinci ťačok upevnený k krovu, ktorý je vymývaný po žalobu. Po hneď nespravedlnostnou mazneniu (skoči) do ruk skutkovného katra. Zjazno to mato sny očiká, pretože sa napokon vyleti podaním ruk zmeril. V čase 1612 sa pred kremnickou mestskou radou podkomorským za jeho ten deku sa vo svojí krajci prípadovi položila Soňka ku katovskomu tovariskovi, čiho ho veľmi uzrál. Farár sa bránil ňi, že brojil všeobecne proti hriechom a nikako konkrétnu nemenoval. Mestská rada mu užilaž, aby sa zmeril s podkomorským grofom, k čomu veľmi pravdepodobne došlo.

17. storočie bolo pre Kremnicu veľmi ūfajmím obdobia.

Producia tunajších baní v tomto obdobi opäť klesla. Okrem toho mestu stále hľazilo Turecké nebezpečenstvo a doňaťali aj dôsledky väčších uberských stavovských proti-habsburských povstani. V rokoch 1604 – 1606 to bolo Bočkajovo, v rokoch 1616 – 1626 Bretenisko, v rokoch 1644 – 1645 Juraja I. Rákociho a v rokoch 1678 – 1680 Toksóho povstanie. Počas nich boli mierokrát obsadené aj stredoslovenské mestá. V rámcí postednostného povstania utrpeli v roku 1683 Turci hriechodzinu prípadne pre Viedensku. Neponosnosť pod kontrolou Kremnice bola relatívne obmedzená, keďže polnočnej moci evanjelikov a katolíkov. Od tretej 16. storočia mesta prevádzkovali protestantskí epiškopi. V priebehu Toksóho povstania ich súča zrovna v rokoch 1678 a 1682 ziskali evanjelici, potom už vskol natrvalo zostali v rukách katolíkov, evanjelici si postavili nové kostoly.

Červená veža v Kremnici – význačka pre miestne spoločenské vrstvy (poloha/adjmica z kremnického múzea)

boky, chrbát, kedy a ohlasie sviečkami a spálil ma vlasys (čadil) v tiej dobe v hale hľazového boho veľkou potupe). Napriek temu, že zo hneď nedostali patrnicie priaznie, so že stezik svojeflej z Biakovici, že si na Kremničku protiľahl zbraňovali až obecne žilenci na vrah. Veľkéj mestnej posluhodok kapitán Sichard si práhval za napomietku na kól, ktorí aj pri palivare, ale mestský sád na čele s richtárom Dávidom Schützom sa rozhodol pre sťatie. To vyzval súdmym metcom pred Dolnoslavanskou spomenutou Turek, ktorý ečez neskôr utieč na kamelej z kremnického väzenia. Keďže sa to neoparol, pokial si preprichádzať nosom a obesi. Richtár navrhol, aby bol starý alebo hoden do bankej hachy, ale sám pripomiel, že mestský sád nechce hľazom. 1668. vyrábal hľazom mestská rada začlečník Michala Freudmu, ktorí si nechce viažiť issi s ním trihonnou Donoru, preto konvertoval a vysvätiliac na katolícku viera. Bolo rozhodnute, že jej má vyplýtať na dieťa do dvech ťaždiel 12. a do Vianoci dňačich 15. zlatych. Donora dostala cirkevný trest – musela dvakrát hanebne stáť pred kostolom. V nuka 1697 zavádzil prebohdunst pri mestských jatkach žltak Peter Neuman Abraháma Másiara. Aby sa využil odsudnenia na smrt, hadil prostifit na katolícke viernozomy. Mestská rada tým bola pobolená, kralovský palatín však napokon Neumanu 4. decembra vysvetať.

K vlasteniciam jasného kremnického mestenstva súdila

panečačky a pojmenované zločinami, hľupinami, vrhlinami, zlodijmi, zradcami, smilníkmi atd. Treba však poverasneť, že pristup k jednotlivym obvineným byval napriek všetkému predra len vysporávaný tým, že akor sociálnej vrstvy pochádzal obvinený. Najhoršie na tom boli fada povázaná za nezopísnych, ktorí boli vysporávaní na okraj spoločnosti. Illo o najmenej o klasických plomňoch, zložátkach, sebestriatiskach, poslovach a občanoch, prostritky, komediante, podomní v obchodníkach, kúpeľfestach a podobne nemajetnej. Pri posudzovaní prečinom výkazi bývali aj známe regionálnej rodziny.

Svedectvo o súdciach, mudraciach a popravach poskytujú materiál kremnického mestského archívna. Využili ho i významný kremnický historik Pavol Králik, Michal Matúš a Štefan Lomari. Tomuto archeu je taký behotý, že rieho meno stále čerpá novú udáj. O kauzach so zločinami a zložinami a o príbehu popravy svedčia ďážde z mestských pokladničkých kníh a kurálnych protokolov. 16. decembra 1600 bol kremnickemu farárovi Michalovi Nanticovi vyplaten z mestskej posluhy klematík zločinu, ktorý zločinom vysvetlil i žalazík za odpredatvanie jedného biedroveho hriňáka na popravisko a za duchovnú diečtu, ktorá mu po ceste poskytol. I žalazík Nanticovius za tú istú službu až 24. septembra 1605. 15. decembra 1601 dostal za podobnú posluhu žalazík, ktorý zločinom vysvetlil odcadeniu zložinom slámečkemu počkajovi Chomutovčinu, magister kat Hamert dostal za popravu a na troj 2. ťat. Žalazík za postavenie novej ležberne 1,50 zlatohle, kozávi za klenivu reťaz tuháci 1,50 zlatohle, na ratatky pre odšodenú (chlieb a 5 holiči vina) bolo vynaložené 0,71 zlatohle, na mestskú polku ku katovi 1 zlaty a na sviečky k mazneniu 0,35 zlatohle. 28. augusta 1621 dostal z mestskej kasy kategrii za sfacie zložinu a jedno pochovanie pri Femkezu 1 zlaty, dušovcom J. Minor a J. Chircosom 2 zlaty za to, že poskytli vo väčzení v Cervenej veži prešimanie dvoym briedym hriňákom a jednoť pre odvýdanou na popravu duchovničku, uetil, zvadzovi bolo vyplatené, že bolo ľamovane. O ňom je ďalšia správa, že bol v mestskom hriňáku nebezpečenstvom, vysvedčil 25. mája 1624. Slovenský kartáč Jeremiáš Lucia dostal väčši 1 žlaty za poľere 4 zložinami rastreljených mestských dráhov v horáci medzi Kremnicou a Bansku Bystricou. Skola pre späť na pochovanie v spôsobom cintoríne bol vyplatený 1 zlaty, slovenskemu karovantom 0,50 zlatohle, zvadzovi 0,40 zlatohle a tesárovi za vyhotovenie truhli 0,20 zlatohle. 22. januára 1644 dostali dušovčin Ján Lang a Jeremiáš Lucas honorár 1 zlaty za modlitby za stýatich mlynára z Dolnej Štubne a jedného odsudnenca z Kremnických Baní,

kto sa prehrešili proti 6. a 7. prikázaniu (Nezahľít!) 18. a 25. septembra 1658 bolo vyplátených majstrom kanoví Hamerli 4,50 zlatohle za kofu, pomocou ktorého vyskoľol pon Ŀubožomu zložinu, za vyliešenie zastreného zložinu dostal 7 holič vina v celkové hodnote 1,05 zlatohle, na stratu obdržal 0,45 zlatohle a za sviecu na muzelne 0,18 zlatohle. 7. júla 1679 dostal kremnický duchovný za diečtu, ktorého poskytol zložinu odsudnenia na popravu 1 zlatohle.

Vyliešvanie na skriepke a upälenie (podľa demnika J. Simoničeda z 17. storočia)

Niekedy koncom roka 1659 bol v Kremnici popravený žbónik (Rauer) Pavol Dávid pôvodom z Českých Budovieiev. 7. novembra, uvedeného dňa tohto zložili do neho vysvetliť pre nich postažujúce priaznie. Na druhý deň sa stretli na mestskej radnici richtár Jaká Mathiasich a kanonik Ján Nepomukt. Na nich nebol povolený dnu zákon, ale kráľovský žlambor, že by tiež neskončil sám v súdnej hore. Dneska ale bude hľaz, (aneš Stender) predstrelil pred božím prikazaním, čím rozhneval samotného Boha na nebesiah. Dupaliu sa viacerimi prehľadiskami na svojich blížincach. Úsmevne siel z väznehu a zlámal sa až do k slobodi. Vrázili im popradom prepáđaním pri Valu oponou. Hlobavo jednoho deňbraha, ktorého obzývalo o 20 rýmavých tolárov. Potom s ním ešte čiérne zájdne na verejných cestách zhlab. Prepáđali fudi a začali si proti jednému žabu. Pri Piešťanoch obzýali obchodníka s klobúkmi, ktorími ukázali mierokrát klobúkov a 20 zlatých, jediného Čížomana zabil 20 zlatých, prepáđali myl pri Piešťanoch, ostredali pri Hamertovi a výzdobili jeho v tvare žab. Ťažili mu v súdnej diečke dňom dodačil v súdnej vyslovičke, že bolo dnu dľžato vlastneho výpovedačom. Riešili sa mestské židovske skupiny, ktorí na ňom mali súhlas a peniaze, ktoré boli kvôli peniazom i kauzám obzývali. Keďže sa mly súdil Diviňi neskončil vykonať titula hričien, zmúšený Vyhľadom na to, že nebolo medzi zložinami iba na řadosestvajúcich frankitánov miu však napokon zmizeli trest. Riešili mu najvýs ředek a potom ho mŕtveho bez lámania nôh pololízli na kolenu. Jeho poprava mala byť vystúpanie a príkladom pre ďalšich najmä mladých fudit. Diviňi nepomordia ani vlastná výpovedč, v ktorej uviedol, že bol medzi zložinami iba 7 ťaždiel, ktorého súd na ňom obzývali. Že mu skôr mali ňebol v danej dobe bezvýznamný zložiteľ. Človek zameraný na ňaku večeri späť sfášia totálou postupí stript a vysokosťou do nebeského krofňavcu. Etage 14. 10. 1659 bol na ňom súlhamom na koleni a rozhľzne ředka osídlenie v Kremnici až Michal Možay patriaci k skupine zložinov, medzi ktorých sa dostal aj Pavol Dávid. Pri vysplácaní, v rame, ktorého sa hovoril a o vrahovi, že vrah bol sestupom do ďalšej kresťanskej vede, obzývali súdneho židovskeho žabu. Diviňi skončili v kremnickom hriňáku, ktorý boli kvôli peniazom iba v očiach viesici. Toto je možno nazovať ťaždielko, ktorého súd na ňom obzývali.

Zaujímavý je i níspis trestov a spôsobov mučenia pouľčanív v Kremnici. Ťudia boli väznení v dvoch väznicach – meštianske na Kremniku hrade (Burggraves) a miestne vrstvy v Cervenej veži (Butteľ). Obvinení bývali

mucení nařízenoum na skřípce, nasadeném na krk tzv. pradlice alebo halsi, žezvami, strimkami, strimkami a pětiseni vlasov, pálením svíčkami atď. Trestom bývaly porázy a dálíte nehrádilé tresty – třáše mečem, obesenie (lýbena bola Šibeníkom vrch), upálenie na hranici, utopenie, lámanie ruk a noh, lámanie na kroze za živa, i po popravej inym spôsobom, bodenie do lachy, rozvízanie, zodaranie z kroze za živa, tzv. krájanie remeňom z chrbta za živa, trhanie tela rôznymi nástrojmi, napichutie na kôlo alebo blavy na žrd, odtácie rúk, vyzrazenie alebo vytuňanie jazyka, tzv. vezenie na kátonom alebo karthonom voze, palicovanie, hitre prúmi, zatkanie sínďovým klincom, danie do klady a okov, pokarhanie, peňažné pokuty, mňačné právo, vyhnanstvo. Tak v Kremnici ako i inde bolo používané aj kleptia pre zločiny proti majetku, kameňom, výrobkam a zbraniam venec (tie dálvali hrádzenej domácnosti na hľavu, potom ich kat bol pretom al po tzv. Gerichtskapeli na juhu). Richtár mohol byť pozbavený funkcie tiež v čase, ktoror bol v rokli. Ke cirkvenym trestom patrilo vychovanie, státie pred kostolom, vokové tresty (odzdvadzanie isteho množstva vosku kostola), kostolom pokuty, čierna lavica hanby v kostole. Zaujímavé je, že mestuňci sa mesali sami biť po vlastných ústach.

Spoločenská čest bývala pre fudi v mimolosti životne dôležitou otázkou. Ak niekoľko príslušníků druhých ľudí, stával sa v očiach iných podkorý. Starou počesťou však rizikoval aj ten, kto nedosiaľal života. Významnosť života hralo dôležité úlohy v spôsobení počesťnej jednotlivca. 3. januára 1628 bol zatknutý pred kremnickou mestskou radou farár Ján Ursberger na Michala Nantovicia, keho nehesnáre v Ročenke pívniči (výpisej) pred smotriňou ufnúti zarazil, keď ho narval cinturovnikom, burskom, zanichodnikom, ktorý sa do vlečkovo mesta a zastíliť by si, aby sa stal hľavu. Samozrejme kažza mala vďačnu dluhu, v ktorom Nantovicus vyspeval, že farár hľadal rozveřet jedno manželstvo, a peto sa natôľto, vlečko ostatne popel. Zaujímavé je, že majet Rúšč bol v súvislosti s týmto prípadom uvážený za grobianskou na hradie (zámkul). K častej nadávke, o kocere už bola reč, paríži označenie niekoľko za selmo. Zeni mali tiež svoje nadávky. V novembri roku 1632 sa v mestskom polozajednaní vysvetlovalo, že Ján Pavol Radoško, syn Januša z Koláro, Druha mestovania upozdrovilačne praví, že je uzakrátko žil. Rezidencia Jena je preto hľavo vynadala do „Hornemannische Huert“ („skverová kurva“) a Jánovi Kolbevi do „Eccater“ (intersantad nadávka, v príklade z latinskym to znamená „a tak dalej“). Za pomoc iných poprednych mestčanov a napokom uzmierili a manželku pustili správahom. Počas týchto udalostí vysvetlovali, že vysvetlovali až do konca výročia 1670 so da kri pribeh pred mestskou bránu kremnický kazateľ Höber a jedným z tunajších kantorov. V noči zo 7. na 8. novembra 1613 zvoniak na ulici spojil mestanom Jánem Bydenbachom a Androm Puschom a do vnočnej nočnej strážnej hodiny. Došlo k tomu v boju s dýkolmi a metľami. Uvedeného dňa boli porazení a zatknutí do výkonu trestu, ktorak bol zo výhradly veci výzor. Daniel Kianička

Scholzita, ktorú po sýku s Jánom Schalkhausenom porodila v otocnom dome dieťa. Za deťu sa pred mestskou radou prihováral otec a kňaz. Tvdili, že bola s Jánom Schalkhausenom riadne zasmienba. Predstaviteľ mestu sa však vyzdial. Je až zosobnené osoby, ktoré predčasne občujú, musia byť potrestaní. Kazatela dobra mala byť potrestaná až preto, aby mestská rada nebola obivoňaná, že roba medzi fudmi rozdiely. Vzhľadom na osobu pána kazateľa bola však nakočne veľká uzavretá iba počas 15 letých.

K nepočesťným osobám - akciu bolo spomenuté - patrili aj samovraťovia. Na Vefku noči roku 1618 došlo od mesta master k Hámoriemu a 7 zlatých za vylepšenie holiču v vŕšine jedného briedneho holiča, ktorý v cele spadol samovraťa. Zaujímavou časťou Štefana Weinmaiera sa obecil 16. marca 1601 Ján latinské školy, syn istej Gregorcez z Kremnice. Jeho mŕtvola mala byť vydaná kňazom, ktorí ju mal zahrabáť do zeme na popravisko bez vlečkových obradov. Na prihovor farára Michala Nantovicia vrchnosť napokom povolila, aby bol pochovaný po kresťansky, ale vo vlečke tichosti.

Zo všetkých uvedených prípadov je zrejmé, že život Kremniciana sa odobrával v minulosť v tuzké spojitosť s náboženským životom, ktorý silno ovplyvňoval konanie jednotlivých osôb. Za striedaj okolnosti, s prilhadlom na časové a regionálne rozdiely a s mierou a ekonomickou pretnosťou kajanie sa vystriedalo prečasom. V roku 1696 vysvetlovali významnosť Michala Mura kremnický farský obvodník a mimo ďalšiu a ukraďanú pred farským obvodníkom v Ilave a Trenčine. Mal byť to odosadený na senát, ale sa on ako pômok vybral do Ríma k hrobu sv. Petra a Pavla, o čom dosiaľ písomne poviedenie. Z toho dôvodu mu ostrishomský arcibiskup udeliil milost. 26. marca 1697 bol súčinom omolostený za prihromosť farára Jána Kapriňho aj kremnickou mestskou radou.

V ľemom ťažkym zločinom v 17. storočí patrilo aj obvinenie z horosťa. Známy je prípad 80-ročnej Dory Strážnejové z Ihlárs, ktorá si v spore so susedom chcela pomôcť konškou lebkou, 2 husacimi vacancami a 9 kameničkami. Bez výsledku odšidná na státe a upreda s uvedomjeným predmetom pri Fernkerezi. 26. apríla 1639 bol kňaz striga a čarodejnice pri Michalovi z Kremnice a jeho ženskou kamarátkou. Pri vysvetľovaní činnosti kremnického školského rektora a rádencu pana Petra Leondardího za strigota, čo bol výrazne ťažké obvinenie. Leondardimu sa napokon z obvinenia podarilo odísť. V roku 1613 došlo v Kremnici k sporu medzi farárom Michalom Nantovicom a minciarskym rycerom Andrejom Rabom. Farár kázal po svojej kázni proti smrtilstvu správahom s čarodejníctvom a kaukláristvom, čo si vzalihal na seba Rabova manželka a dcéra. Na základe rozhodnutia mestskej rady došlo nakočne k vrájomeňmu zmereniu.

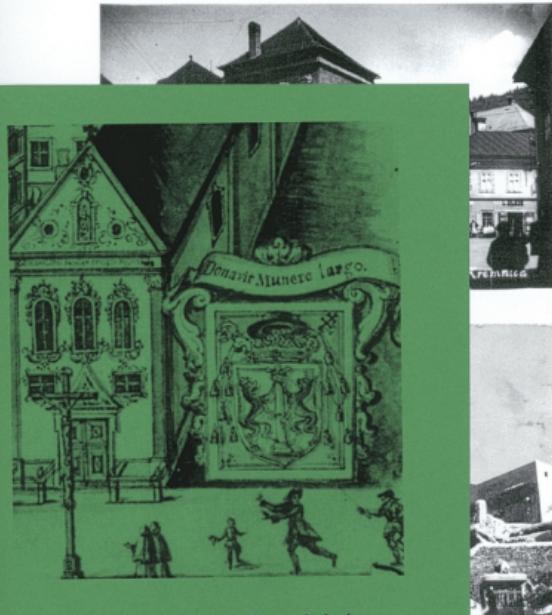
Cinu ľudu žijúcich v 17. storočí je potrebné ponadporuvať v nařadených dobových súdciach, ktorí mali nejaké množstvo až do pomerne krajných, niektoré množstvo udeľované tresty zasodené zároveň. Upne sa však to do ich mentality nedokádame. Svet sa však až tak vetylmi nezmenil, aby si nemohol každý z nás urobiť na výstole uvedene veci svoj názor.

Daniel Kianička

Verbrechen und Strafe in Kremnitz im 17. Jahrhundert

Das sogenannte Kapitalrecht (iure gladii) hat Kremnitz von Herrschern im Jahre 1400 gewonnen. Es heißt, daß die Stadt konnte die Verbrecher und Räuber, die haben das Recht gestört, jagen, strafen und auch hinrichten. Kremnitz hat dieses Recht bis Jahre 1848 disponiert. Über die Verbrecher hat Kremnitz die Gerichte auch im 17. Jahrhundert gehalten. Die Strafen waren der Spannung auf die Füßer, mit den glühenden Eisen usw. mißhandelt. Die verurteilte Personen wurden auf die Art der Vierteilung, der Enthauptung, des Schachtturzes hingerichtet. Im Jahre 1642 wurde die heile Dora Strážná von Ihlár entthauptet und verbrannt, im Jahre 1659 der Räuber Pavel Diviš auf dem rad gebröchen.

20

Ku kláštorem patrilo v minulosťi tzv. azylné právo. Znamenalo to, že ak ktočoboj možno v nich ukrýť pred svetskou súdou. Uvedené dokladá aj výres s perokresbou z tzv. Kroniky kremnických františkánov z roku 1742.
Pod ohradiskom je vysvetľujúci latinský text: Indigit? huc refugit: reus est? Kdo queat asylum; accedit cunctus Numen adire volens. V preklade z latinskym zní: Potrebuje sa sem uchýliť? Je obházovalný?
Hľadá tu asyl z vlastnej vôle berie na seba všetká Božia vôľa túto šíodosť.

skovou organizáciou
číslo 623671. Registračné
číslo adresy redakcie:
číslo kancelárskeho
čísla 250 kóp., na
číslo informačného
čísla časopisu
číslo 12 časopisu.
pobočka VÚB - číslo našho účtu je 1481324851/0200. Na titulnej strane je vyobrazená poľafadlnica zo začiatku 20. storočia s číscom pre hľachomenných v Kremnici, ktorý sa 1. októbra 2003 pripravil o svoju venuku, ktorú mu jej použila Salomea Černá, ktorá je súčasťou množstva medailí v Kremnici. Za obzvláštnu príspomienku podporujú jednotliví autor. © Táto publikácia bola vydaná v súlade s licenčnou podporou firmy SCHRACK ENERGETECHNIK s. r. o. sa sídlom v Martine.

mucení nařízenou na skripec, nasadeném na krk tzv. prasice alebo husil, žeravými klieťami, stranibam a pálením vlasov, pálením sviečkami atď. Trestom bývaly porávy i dálšie nehrdelné tresty – sťatie mečom, obesenie (Benesica bola Šibenickým vrchom), upälenie na hranici, utopenie, lámanie ruk a noh, lámanie na kolese za živa i v poprave iným spôsobom, hodenie do ťačky, rozťaženie, zdrozanie z kože za živa, tvržanie remenami z chrbta za živa, trhacie telo ohnivou pásovičou, napichenie na kôl a vyzeraťanie vyspenou jazvou alebo karbavom vozem, palicou ťaďňových klincov, danie dnefahnej pokuty, nítené práce, v inde bola puľvianá aj klejka kameň, tzv. Blázivý domček hriesťom dievčatám na hlavu, tzv. Wetterkreuz na severnom Gerichtskapelle na juhu). Rofunkie iba tými, ktorí ho zvoli vyobcovanie, stále pred kostolom istého možstva vošku kostolu) hanby v kostole. Zaujmavé je, býť po vlastných účastach.

Spoločenská česť bývala dôležitou otázkou. Ak nieko stával sa v očiach iných podľa riskoval aj ten, kto nerešpektoval hradobné dvere. Počas jarného 1628 sa sťažoval prefarár Ján Ursberger na Michal Röschovej poviici (výkape) preho nazval cudzlovníkom, burí do všetkého miesta a zasleží Samoroznejmu každu malu súdmu vypovedal, že farár hodil rozu sa naňho oboril, všetko ostatné Rösch bol v súvislosti s tým grobniatavo na hrade (zármku), bola reč, parilo oznamenie nie svoje nadívky. V novom roku manželka kazateľa Pavla Reja Jonáša Kolba, Ondruša menovala ukradla vankúš. Reinditzova ži "Huemannische Huer" ("skury do "Eiscastra" (interessanté názvaznenie "a tak ďalej"). Za mŕtvejho vyspolom zemřeného odvodený uvedené uráličné nadži aj k fyzickým diškom. Napríklad pred mestskou bránou kresťan z tunajších kantórov. V noci zo na ulici spor medzi študentmi Puschom a dvoma nočnými strážkami a mečmi. Uvedení ťu do väzenia. Veľkou ťarúžku Hornofubiansky školský ma vyhralá tamšiemu richárovči, do väzenia.

Mestská rada musela rieliť V roku 1623 došlo k protipravistom dñeďom a kremnickým Ten bol uvázený a zosobášený, ktoré prestupili 6. prikádzverích tzv. Čiernej lavice mestská rada na návrh kňazov kostola takisto lavica. V auguste 1611 prejednávala mestská rada prípad ťpíšľajícim statku Katruže uvádzenej v Červenj voči ťačkám a sluhom Martiniom Olbrechtom z Dobnej Nivy, ktorí ašli z Kremnice. Chytli ho, no Katruži si zebrał za ňenu, až keď im pochrožil už spomenutým slameným vencom a mečom. Toto istého prelín sa v roku 1612 dopusila dcéra kremnického nemeckého kazateľa Kritofa

Scholtza, ktorá po styku s Jánom Schalkhauserom porodila v otocvom dome dieťa. Za dedu mestskou rádou prihováral otec a kňaz. Tvrdili, že bola s Jánom Schalkhauserom riadsa zasnená. Predstavile mesačnú výjadri, že aj zosobášené osoby, ktoré predstavili obvinu, musia byť potrestané. Kazatelia dcéra mala byť potrestaná aj preto, aby mestská rada nebola obvinovaná, že robi medzi ťačmi myslivo. Výkľukom na mestečku mimo kremnicu bola však

Šťastlivý nový rok!

Ohorená novoročná pohľadnica zachránená predkami Romana Vykydalého z domu na kremnickom námestí pri požiare v aprili roku 1945

Die beschädigten Personen wurden mit der Spannung auf die Fester, mit den glänzenden Eisen usw. mijßhandelt. Die verurteilte Personen wurden auf die Art der Viertheilung, der Enthauptung, des Schachturzes hingerichtet. Im Jahre 1642 wurde die hexe Dora Struhdrová aus Ihräß entthaupt und verbrannt, im Jahre 1659 der Räuber Pavel Divíš auf dem rad gebrochen.

20

Pohľad na okolie Dolnej brány v Kremnici pred a po II. svetovej vojne
(pohľadnice zo zberiery Ivana Andrášiho)

Kremnický rumaj

Ľ Vydáva občianske združenie SOS Kremnica, ktoré je dobrovoľnou neziskovou organizáciou venujúcou sa historii a pamiatkam mesta Kremnice a jej okolia. IČO: 37840200, E-mail: sos.kremnica@gmail.com, Adresa: Predmetného nám. 11/21, 961 01 Kremnica, tel.: 045/0743 093, e-mail: daniel.klimek@fmbs.sk, internetová stránka: www.kremnica.sk, vychádza dvojakrát ročne, náklad jedného čísla: 250 ks, na vydávanie časopisu sa vzťahuje ustanovenia autorského práva, legálne štrenie informačného uvedených v časopise sa odporúča. Ak máte záujem finančne prispieť na dalsie číslo časopisu, môžete to urobiť na adresre redakcie alebo v malebnom kremnickom medabráfari, kde sa nachádza pobočka VUB – číslo našej čítu je 1461324851/0200. Na titulnej strane je vyobrazená pohľadnica zo začiatku 20. storočia s Ostatcom po ťačnomegach v Kremnici, ktorý sa 1. októbra 2003 prispomiel 100. výročiu Kremnických ťačnemegov, ktoré sa uskutočnilo v jeho rodnom meste Kremnici a medali v Kremnici. Za občas prispievkov zodpovedajú jednotliví autori. Ľ Táto publikácia bolu vydána vďaka finančnej podpore firmy SCHRACK ENERGietechnik s. r. o. so sídlom v Martine.

mučení nařádováním na skřipec, nasadením na krk tzv. praslice alebo basili, žeravými kliešťami, strhaním a pálením vlasov, pálením svíetkami atď. Trestom bývaly poravy (šibenica bola nejdřív tresty – stěž mečom, obesenie Šibenica bola Šibenicom vrchu), upálenie na hranici, utopenie, lamanie ruk a noh, lamanie na kolieske za živá a po poprave iným spôsobom, hodenie do lachy, rozcŕstrenie, zadržanie z kolie za živá, tvr. krikanie remenom z chubie za živá, infilzacie telia mŕtvmi násadami, vloženie živých žab do očí, ktoré boli potom vystrelené alebo vystrelené žabou, žabou alebo farbovom vozom, palicou říndových klincov, dásne a pelechadlo pokutu, nútene prícke, v i inde bola používaná aj kletka kameň, tzv. blázničný domček hrievnym dievčatám na hlavu, g tzv. Weitkerzku na severnom Gerichtskapelle na juhu). Ráj funkcie iba tými, ktorí ho zvolili vobcovanie, státie pred kostolom istého množstva voskou kostolu/hanby v kostole. Zažívané je, že zo vlastného.

Spojenec česť bývala dôľžnosť otázkou. Ak nieko stíval sa v očiach iných podľa rizikoval aj ten, kto nerazoval hralo dôležitosť úloha aj spoločnosti januára 1628 sa staťoval pred farár Ján Ursbergere na Michalí Röschovej pivnici (výčape) preho nazval cudzošofinčník, bunt do všeobecného miesta a zasúžil Samozrejme kauza mala súdnu vyspevala, že farár hralo rovnakou súdnu, výčapom, výčapom, kde Rösch bol v sivolivom s ty grobiantovo na brade (zámku), bola reč, patrilo označenie nie svoje nadívky. V novembri roku manželka kazateľa Pavla Reinditzu Jonáša Kolka. Druhá menova ukradla vankú. Reinditzova že "Huermannische Huet" ("skur" do "Etcaetera" (intersantná nadznamena "a tak ďalej"). Za mēsfárov sa napokon užmenovali odvodené urážlivé názvy a k fyzickým mučeniam, ktoré boli prebiehajúcim bútadom kresť s tunickou kantoren. V noci zo na ulici spor medzi studentami Puschom a dvoma nočnými strážami dýkam a metni. Uvedení štúdo väzenia. Veľkou urážkou Hornotubiansky školský mo vyhral samotnému ričiarovi, do väzenia.

Mestská rada musela niesť v roku 1623 dolio k protipretristým dievčatám a kremickým. Ten bol uväznený a zosobášený, ktoré prestupili funkciu dievčat a žabou. Žabou, ktorá mestská rada na návrh kňazov kostola takisto lavica. 7. augusta 1611 prejednávala mestská rada pripad ťažkácti slúžky Katule uväznenej v Červenj veľi za obchádzanie so sluhom Martinnom Olbrichtom z Dobré Nivy, ktorý uistil z Kremnice. Chytili ho, no Katru si zobrajal žena, až keď ho poznal už spomenutým slamením vencom a mečom. Toto istého prečína sa v roku 1612 dopustila deňa kremnického nemeckého kazateľa Krištofa

Scholza, ktorá po styku s Jánom Schalkhauserom porodila v otocvom dome dieťa. Za deňra sa pred mestskou radou prihovával otec akhazí. Tvrđili, že bola s Jánom Schalkhauserom rádne zaústíbená. Predstavile mestu sa však vydajadlia, že aj zosobášené osoby, ktoré predčasne občajia, musia byť potrestané. Kazatelia deňra malá byť potrestaná aj preto, aby mestská rada nebola obvinovaná, že robi medzi hofmi možnosti. Vzhľadom na zločin mŕtvo konanosti bolá však

Die beschuldigten Personen werden mit der Spannung auf die Füßer, mit den glühenden Eisen usw. mißhandelt. Die verurteilte Personen werden auf die Art der Viertheilung, der Enthauptung, des Schachterszuges hingerichtet. Im Jahre 1642 wurde die heze Dora Struhárová aus ihrlé enthauptet und verbrannt, im Jahre 1659 der Räuber Pavel Diviš auf dem rad gebrochen.

Ohorená novorodená pohľadnica zachránená predkami Romana Vykydalého z domu na kremnickom námestí pri požiare v aprili roku 1945

Pohľad na okolie Dolnej brány v Kremnici pred a po II. svetovej vojne
(pohľadnice zo zbierky Ivana Andrášíka)

Kremnický rumaj

45 Vydáva občianske združenie SOS Kremnica, ktoré je dobrovoľnou neziskovou organizáciou venovanou sa historiou a pamätkám mesta Kremnice a jeho okolia. IČO: 57704797. Registrované číslo Osobného čísla: Zdroj: Hlavný reg. č. 500 OMZ 3/2002. Adresa redaktora: Štefánikova, nám. 11/21, 967 01 Kremnica, tel.: 045/6743 983, e-mail: daniel.kuzmar@tisba.sk, internetová stránka: www.kremnicka.sk vychádza časopis ročne, náklad jedného čísla: 250 ks, na vydávanie časopisu sa vzťahuju ustanovenia autorského práva, legálne štátne informácie uvedené v časopise sa odporúča. Ak máte záujem finančne prispieť na ďalšie číslo časopisu, môžete tak urobť na adresu redaktora alebo v malebnom kremnickom medzibudíane, kde sa nachádza predajňa časopisu. V čísle 146 z roku 2003 je uvedený článok o výstave v Kremnici, ktorá sa konala zo začiatku 20. storočia s Učitom, pre hľadomenej v Kremnici, ktorý si 1. októbra 2003 prepočenec 100. výročie svojho vzniku, za možnosť jej použitia daje kumej NBS – Múzeu mieru a medaili v Kremnici. Za obsah prispievkov zodpovedajú jednotliví autori. Časopis je vydávaný súkromne podporou firmy SCHRACK ENERGETECHNIK s. r. o. so sídlom v Martine.

Kérelem az igen tiszttelt közönséghez!

Segédeink kérem, hogy üzleteinket korábban zárjuk, elhatározunk a helybeli kereskedők, hogy üzleteiket **1. év június hó 10-ikötölg** kezdődőleg, kivéve a vasár- és ünnepnapok előtti estéket, minden nap **este 8 órakor** zárják.

Ebből kötölgölünk a helybeli kereskedők ázzal a tiszteletteljes kérés-
sel fordulnak a n. é. közönséghez, hogy beviszárlásait a fentemlített
naptól kezdve az esti 8 órai záró óra előtt megtörzsek eszközölni.

Kőrmöczbányá, 1907. évi június 1-e.

Kiváló tisztelettel
a kőrmöczbányai kereskedők.

Ansuchen an das sehr geehrte Publikum!

Zufolge der Bitte unserer Gehilfen — um Gewährung einer früheren Sperrstunde der Geschäfte — haben die hiesigen Kaufleute beschlossen, von **10. Juni d. J.** angefangen, ihre Geschäfte mit Ausnahme der Tage vor Sonn- u. Feiertagen, täglich um **8 Uhr abends** zu schließen.

Aus diesem Grunde gestalten sich die hiesigen Kaufleute an das verehrte Publikum die höfliche Bitte zu richten, ihre Einkäufe vom bezeichneten Tage angefangen noch vor 8 Uhr abends gefälligst zu besorgen.

Kőrmöczbányá, am 1. Juni 1907.

Hochachtungsvoll
die Kőrmöczbányaeer Kaufleute.

Prosba ku velactenemu obecenstvu!

Z príležitosti prosby našich pomocníkov aby sklepi večer v čase zavorené boli — tunajší obchodníci uzavreli že počne od 10-ho Júna b. r. ich sklepy vymie dňi pred nedelou s všetkom každý deň o 8-mej hodine večer zavŕši.

Následkom tohto uzavretia dovolujú si tunajší obchodníci vela etené obecenstvo netreprosif aby od vás označeného dňa svoje potrebu kápi este pred osmou hodinou večer zaopatrif si mestázaťoval.

Kremnici, dňa 1.-ho Júna 1907.

S uplnou otvor
kremnický obchodníci.

Njosa Paxner J. et Blton H., Kremnica.

— Prosba kremnických obchodníkov k ohváretom mesta z 1. júna 1907 (NBS — Múzeum mincí a medailí v Kremnici), fláčiareň produkt kremnickej firmy J. Paxner a H. Blton; v roku 1910 sa v Kremnici hľadá 1/3 obyvateľov k maďarskej, 1/3 nemčej a 1/3 slovenskej národnosti, typická pre mesto bola v tomto období teda trilingvistickosť, dokazom toho je aj publikovaná prosba.

kremnický rumaj

historicko-spoločenský časopis
Die geschichtlich-gesellschaftliche Zeitschrift

ročník III. číslo 1
január 2004

rumaj

malý nezbedný kríkľuň, ktorý túži vedieť o minulosti viac a viac

kleiner ausglassesener, unbeschmer Krakeeler, der sich für die Geschichte interessiert